

CZU: 311.313:908(478) „1830/1836”

JUDEȚUL HOTIN ÎN DESCRIERILE STATISTICE RUSEȘTI DIN ANII '30 AI SECOLULUI AL XIX-LEA

Valentin TOMULEȚ

Universitatea de Stat din Moldova

În baza izvoarelor de arhivă inedite, depistate în fondurile Arhivei Naționale a Republicii Moldova, autorul analizează schimbările care au survenit în situația demografică și social-economică a județului Hotin în anii '30 ai secolului al XIX-lea. Folosind datele statistice adunate și sistematizate de administrația județeană Hotin pentru anii 1830, 1832, 1835 și 1836, prezentate administrației regionale și instituțiilor imperiale, autorul analizează mărimea, distribuția și componența populației, descrie schimbările care s-au produs în viața economică a județului Hotin în această perioadă de timp.

Cuvinte-cheie: Basarabia, guberniile ruse, demografie, statistica populației, categorii sociale.

HOTIN COUNTY IN THE RUSSIAN STATISTICAL DESCRIPTIONS OF THE 1830s

Based on the original archival sources found in the National Archive of the Republic of Moldova, the author analyzes the changes that occurred in the demographic and social-economic situation of the Hotin county in the 1830s. Using the statistical data gathered and systematized by the administration of Hotin county, for the years 1830, 1832, 1835 and 1836, presented to the regional administration and the imperial institutions, the author analyzes the size, distribution and composition of the population, describes the changes that occurred in the economic life of Hotin County, during this period of time.

Keywords: Bessarabia, Russian gubernias, demography, population statistics, social categories.

Pentru a înțelege procesele de ordin demografic (și nu numai), care au avut loc în județul Hotin în anii '30 ai secolului al XIX-lea, la început trebuie să facem o caracterizare succintă a acestei perioade din istoria Basarabiei.

Începutul anilor '30 este marcat de acele schimbări structurale, legate de suspendarea particularităților locale în sistemul administrativ, care au fost făcute după lichidarea în 1828 a autonomiei provizorii și limitate a Basarabiei, suprimarea la 26 septembrie 1830 a cordonului vamal de la Nistru, transferarea lui la Prut și Dunăre și unificarea vamală a regiunii cu Rusia, aplicarea în provincie a Regulamentului gildelor și egalarea în drepturi a burgheziei basarabene cu cea din guberniile interne ruse, instituirea Administrației Speciale a orașului Ismail etc. În această perioadă, Basarabia este inclusă integral în sistemul economic și politic imperial și cel al pieței interne ruse, determinându-se locul ei în comerțul intergubernial ca furnizor de cereale și de produse animaliere, pomicole și viticole, de tutun, sare etc. și ca piață avantajoasă de desfacere a „mărfurilor ruse” – articole ale industriei textile (țesături de lână, mătăsuri și bumbac), de prelucrare a metalelor, veselă, blănuri, articole de piele, galanterie și, parțial, produse agricole, în special semințe, făină etc.

Administrația Basarabiei era subordonată direct guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei (de facto, din 1823) cu sediul la Odesa și era împărțită în administrația regională, județeană și orașenească [1]. Administrația regională rămâne în orașul Chișinău, iar administrația județeană – în județele Hotin, Iași, Orhei, Bender, Akkerman și Ismail, cu sediul în orașele Hotin, Bălți, Chișinău, Bender, Akkerman și Ismail; cea orașenească – în orașele Chișinău, Hotin, Bălți, Bender, Ismail, Akkerman, Chilia și Reni [2]. Administrația regională rămâne în continuare subordonată guvernatorului civil, numit de către împărat.

Perioada dată este cunoscută în istoria Basarabiei ca începutul „epocii lui Fiodorov” (1834-1854). La 28 august 1834, la inițiativa guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei, M.S. Voronțov, în postul de guvernator al Basarabiei este numit comandantul militar al orașului Nikolaev și guvernatorul militar din Nikolaev și Sevastopol P.I. Fiodorov [3]. Cercetătorul A.Nakko împarte convențional timpul de administrare a Basarabiei de către general-maiorul P.I. Fiodorov în două perioade distincte, hotărând anul 1845, când la sfârșitul anului 1844 M.S. Voronțov este numit comandant suprem al trupelor ruse din Caucaz și guvernator al Caucazului, iar P.I. Fiodorov este chemat să suplinească funcția de guvernator general al Novorosiei și Basarabiei, administrând Basarabia din Odesa [4].

Perioada de administrare a Basarabiei de către P.I. Fiodorov se deosebește de cele precedente prin faptul că autoritatea guvernatorului se extindea acum asupra tuturor sferelor administrației, devenind centralizată.

Fiind guvernator militar al provinciei, în mâinile lui era și administrația civilă, și Administrația Specială a orașului Ismail. În calitate de guvernator militar, el primea rapoarte de la toți șefii militari aflați în regiune și efectua inspecția acestor instituții, iar în calitate de guvernator civil se bucura de toată puterea de care beneficia rezidentul plenipotențiar. Aceasta din simplul considerent că M.S. Voronțov aproape niciodată nu s-a ocupat personal cu administrarea Consiliului Regional al Basarabiei. În cele din urmă, guvernatorul era și șeful Administrației Speciale a orașului Ismail [5].

În această perioadă, centrul regional al Basarabiei, orașul Chișinău, s-a întărit din punct de vedere economic, a crescut numărul populației și el s-a transformat într-un adevărat centru administrativ. S-a schimbat înfățișarea orașului prin construcția unor clădiri administrative și, în special, particulare, care aparțineau nobililor, funcționarilor, fețelor bisericești, negustorilor etc. Chișinăul devine nu doar un centru administrativ, dar și un important centru economic, în care era concentrat cel mai mare număr de funcționari, negustori, mazili, ruptași și mici-burghezi din Basarabia. În 1835 orașul regional Chișinău era împărțit în patru părți, iar populația (22659 de persoane) – în categorii sociale și comunități orășenești. Cele relatate *supra* confirmă că populația orășenească din Basarabia se diviza după aceeași structură socială, ca și cea din guberniile interne ruse, potrivit Regulamentului orășenesc din 1785: negustori, meșteșugari, mic-burghezi etc.

Dintre categoriile sociale prezente în orașul Chișinău cea mai numeroasă era comunitatea mic-burghezilor, care avea un șir de particularități. Din comunitatea mic-burghezilor din orașele Basarabiei făceau parte câteva categorii care beneficiau de o situație juridică specială: mazilii, ruptașii și rupta de vistierie. Aceste categorii de populație plăteau un impozit mai mic decât celelalte categorii sociale și puteau fi supuse pedepselor corporale doar în baza deciziei judecătorești [6].

În afară de comunitățile constituite după principiul social, categoria mic-burghezilor mai includea și comunități unite după principiile *etnic* (comunitatea moldovenilor, grecilor, bulgarilor, velicorușilor, armenilor, evreilor etc.) și *religios* (comunitatea ortodocșilor de rit vechi, a evreilor convertiți la ortodoxism etc.), precum și comunități formate pornind de la perioada când au venit în oraș – *comunități noi* și *comunități vechi*. Având în vedere faptul că numărul anumitor comunități creștea permanent pe seama coloniștilor, pentru comoditatea redistribuirii impozitelor, comunitățile se împărțeau, în unele cazuri, de câteva ori. Ca urmare, s-au format comunități *de la prima împărțire* și comunități *de la a doua împărțire* [7].

În pofida acestei divizări, la alcătuirea statisticilor, de care permanent avea nevoie administrația regională și cea imperială în interese fiscale, nu totdeauna se ținea cont de această împărțire. Potrivit statisticii din 1835, spre exemplu, din numărul total de 22659 de persoane înregistrate în orașul Chișinău, 2588 (11,4%) erau persoane care locuiau în oraș în baza pașapoartelor sau altor acte, venite aici atât din diferite județe ale Basarabiei, cât și din diferite gubernii ruse sau de peste hotare, 1651 (7,3%) de persoane erau coloniști străini, 1183 (5,2%) – negustori, 210 (0,9%) – nobili, 1337 (5,9%) – funcționari, 1340 (5,9%) – mazili și ruptași, 156 (0,7%) – ciocli, 236 (1,1%) – soldați în retragere, 111 (0,5%) – persoane convertite la creștinism de diferite etnii, 26 (0,1%) – muți, 7097 (31,3%) – comunitatea evreilor, 3505 (15,5%) – comunitatea moldovenilor, 1451 (6,4%) – comunitatea velicorușilor, 913 (4%) – comunitatea bulgarilor, 521 (2,3%) – comunitatea armenilor și 334 (1,5%) – comunitatea grecilor [8]. Prin urmare, aceste date demonstrează că efectivul comunităților etnice ale mic-burghezilor alcătuia 61% din populația totală a orașului, evreilor revenindu-le mai mult de jumătate.

Dar și în cazul comunităților mic-burghezilor constituite după principiul etnic este destul de dificil a determina structura etnică a populației urbane doar în baza datelor statistice ale acestor comunități, deoarece comunitățile interesate de creșterea numărului populației, pentru a achita mai lesne impozitele, primeau în cadrul lor și alte etnii. În 1837, spre exemplu, comunitatea bulgarilor din orașul Reni și-a dat acordul să înscrie în rândurile sale 589 de români, care au emigrat, în mai 1834, din satul Pașcani, ținutul Galați, Principatul Moldova [9]. Aceeași situație era specifică și celorlalte orașe ale Basarabiei.

În 1835 în Chișinău funcționau 2 fabrici de confecționare a pânzei, 4 – de prelucrare a pieilor, 23 – de confecționare a lumânărilor, 1 – de distilare a alcoolului, 1 fabrică de bere și 20 de fabrici de săpun. Orașenii, în afară de diferite activități lucrative, se mai ocupau cu producerea și comercializarea vinului, prunelor uscate, nucilor, pieilor prelucrate și neprelucrate de oi și bovine, lânii de oi, tutunului și seului [10].

În orașul Chișinău își desfășurau activitatea comercială 69 de negustori străini (supuși moldoveni, austrieci, britanici, prusaci, polonezi, danezi, francezi, sardinieni, turci, sacsonieni, rumelieni etc.) și 47 de negustori din diferite gubernii ale Rusiei (Moscova, Vladimir etc.) și județe ale Basarabiei. Destul de mare era numărul supușilor moldoveni care se ocupau cu comercializarea vinului [11].

Caracteristica dată orașului Chișinău permite să constatăm că după o asemenea structură erau alcătuite și celelalte orașe ale Basarabiei, inclusiv orașul Hotin, deși această compartimentare nu este atât de pestră.

Informații statistice prețioase despre starea economică și fiscală a diferitelor categorii de populație din Basarabia erau adunate la cererea guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei. Spre exemplu, la 7 septembrie 1834, guvernatorul general al Novorosiei și Basarabiei îi poruncește consilierului său, funcționarului de clasa a V-a Roslavț, să inspecteze ținutul Novorosia și regiunea Basarabia și să adune informații cu privire la colectarea impozitelor, recolta obținută și consecințele calamităților din 1833 asupra diferitelor ramuri economice [12], avantajele comerțului și industriei, suferințele poporului din cauza secetei. La 5 ianuarie 1835, Roslavț se adresează guvernatorului civil al Basarabiei, P.I. Fiodorov, cu rugămintea să i se pună la dispoziție informațiile cerute, solicitând concomitent și informații suplimentare despre restanțele la plata impozitelor pentru ultimii ani, dacă, în afară de agricultură și creșterea animalelor, locuitorii mai au și alte surse de venit, cum ar fi: pescuitul, plantații de pomi fructiferi și viță-de-vie, grădini de zarzavaturi, plantații de tutun etc., dacă recolta din 1834 este suficientă pentru alimentarea populației etc. [13].

În raportul din 1835 autoritățile regionale scriau că „reieșind din condițiile climaterice și ocupația poporului, [...] județul Hotin este mult mai asigurat în ce privește bunăstarea populației, din considerentul că a suferit mai puțin din cauza secetei care a avut loc în anul 1834. Agricultură este mai avansată și țărani se află într-o situație mult mai favorabilă. În județ sunt multe cirezi de vite și întinse pășuni, puține podgorii, dar destul de multe livezi și grădini de zarzavaturi” [14]. În Hotin activau 9 negustori de ghilda a doua și 30 de negustori de ghilda a treia care au declarat capitalul lor comercial. La cele trei iarmaroace care aveau loc în Hotin au fost comercializate mărfuri industriale, vite și diferite produse alimentare în valoare de până la 5 mii rub. asigurate, iar la piețele permanente care aveau loc în târgurile din Noua Sulița, Lipcani, Briceni, Edineț și Secureni – mărfuri în valoare de 7339 rub. asigurate. În județ au mai fost comercializate vite cornute în valoare de 8610 rub., ovine și cai în valoare de 4869 rub. asigurate [15].

În 1836, în orașul Hotin erau înregistrați 66 de negustori evrei de ghilda a doua (inclusiv 39 de sex masculin și 27 de sex feminin) și 291 – de ghilda a treia (inclusiv 181 de sex masculin și 110 de sex feminin) [16] și 3486 de mic-burghezi, inclusiv: 1297 de sex masculin și 2189 de sex feminin. În total, în 1836 în orașul Hotin erau înregistrate 3605 persoane, inclusiv 2471 de sex masculin și 1134 de sex feminin [17]. Numărul mic de negustori poate fi demonstrat și prin numărul redus de case de locuit ce aparțineau acestei categorii sociale: 16 case din lemn aparțineau negustorilor și 799 – mic-burghezilor [18].

În același an 1836, în orașul Hotin au declarat capitaluri comerciale negustori de ghilda a doua – în valoare de 450000 rub. și de ghilda a treia – în valoare de 680000 rub. Ocupația de bază a negustorilor din Hotin era comercializarea mărfurilor industriale pe care ei le cumpărau, de regulă, în orașul Berdicev, gubernia Jitomir. Cu acest fel de comerț se ocupau, în fond, negustorii Abram Ber și Matus Satanevski, capitalul comercial al primului atingea suma de 10 mii de ruble [19].

În Hotin funcționau 4 iarmaroace, la care erau aduse mărfuri în valoare de 8 mii de ruble. Mărfurile erau comercializate în cele 73 de prăvălii, inclusiv: 23 de prăvălii de mărfuri industriale, 4 brutării, 46 de prăvălii de articole de vopsit, 3 hanuri și hoteluri, 1 cârciumă, 1 cafenea, 9 beciuri pentru comercializarea vinului și 35 de crășme [20].

Ocupația de bază a populației evreiești era, pentru cei mai înstăriți, comercializarea mărfurilor industriale și a vitelor cornute, pe care negustorii le cumpărau la iarmaroacele din oraș pentru a le vinde în Austria, iar cei mai săraci, de exemplu mic-burghezii, breslașii se ocupau – primii cu gospodăria individuală, iar ultimii – cu confecționarea diferitelor mărfuri specifice ocupației [21].

Din diversitatea datelor statistice cu referire la județul Hotin din anii '30 ai secolului al XIX-lea care au tangență cu istoria așezărilor locale, în acest articol vom supune analizei datele din 1830, 1832 și 1836, care prezintă un interes deosebit. Toate trei statistici conțin informații detaliate despre localitățile din județul Hotin, ce pot servi, ca și în alte cazuri, drept surse importante pentru studierea istoriei locale.

Statistica din 1830 a fost pregătită de administrația județeană Hotin și a fost pusă la dispoziția administrației regionale. Aceasta conținea următoarele cinci compartimente: denumirea ocoalelor, satelor și cătunelor, numărul de familii (creștini și evrei), proprietarul moșiei și cine administrează moșia la momentul dat. Datele privind statistica din 15 august 1830 sunt sistematizate în Tabelul 1.

Tabelul 1

Județul Hotin în statistica județeană din 15 august 1830*

Târguri, ocoale și sate ce aparțin statului	Numărul de localități	Numărul de familii		Numărul de proprietari funciari	Cine administrează moșia		
		Creștini	Evrei		Proprietarul	Arendașul	Statul
Târguri**	4	525	1534	5	2	2	-
Ocolul Hotin	17	1600	-	23	8	9	1
Ocolul Rașcov	15	2055	-	19	7	7	-
Ocolul Noua Sulița	15	1458	-	17	2	12	-
Ocolul Prutul de Sus	13	1157	-	35	7	14	-
Ocolul Lipcani	16	1351	-	22	4	13	-
Ocolul Rașcov	16	1073	-	19	8	8	1
Ocolul Ciuhur	14	790	-	14	3	9	-
Ocolul Prutul de Jos	16	1230	-	25	13	11	-
Ocolul Rujeșița	14	940	-	15	5	9	-
Ocolul Molodova	13	1664	-	15	7	7	-
Ocolul Nistrul de Sus	13	1304	-	15	6	7	-
Ocolul Mijlociu	11	1046	-	12	4	7	-
Ocolul Movilău	12	722	-	15	8	4	-
Ocolul Nistrul de Jos	13	1550	-	14	7	6	1
Ocolul Cubolta	14	1027	-	14	2	12	-
Ocolul Naslavcea	13	1196	-	14	7	8	-
Sate, proprietatea statului	3	205	-	3	-	3	-
Numărul total	232	20893	1534	296	100	148	3

* ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1485, f. 21-36 verso.

** *Târgurile* – Noua Sulița, Lipcani, Briceni și Otaci.

Datele statistice sistematizate în Tabelul 1 atestă în județul Hotin 4 târguri: Noua Sulița, Lipcani, Briceni și Otaci și 16 ocoale, în care erau înregistrate 232 de localități și 3 sate ce aparțineau statului, cu 20893 (93,2%) de familii de creștini și 1534 (6,8%) de familii de evrei. Evreii prevalau, de regulă, în târguri. În cele 4 târguri erau înregistrate 2059 de familii, inclusiv: 525 (25,5%) de familii de creștini și 1534 (74,5%) – de evrei. Cele mai populate erau ocoalele: Rașcov, ce dispunea de 15 localități și 2055 (9,8%) de familii, Molodova – 13 localități și 1664 (7,9%) de familii, Hotin – 17 localități și 1600 (7,6%) de familii, Nistrul de Sus – 13 localități și 1550 (7,4%) de familii, Noua Sulița – 15 localități și 1458 (6,9%) de familii și Lipcani – 16 localități și 1351 (6,4%) de familii. Cel mai slab populate erau ocoalele: Movilău, ce dispunea de 12 localități și 722 (3,4%) de familii, și Ciuhur – 14 localități și 790 (3,8%) de familii.

Datele Tabelului 1 denotă că doar 100 de proprietari funciari administrau ei înșiși moșiile pe care le dețineau. O bună parte din moșii erau date în arendă diferitelor persoane particulare. Astfel, în județ erau 140 de arendași, cei mai mulți figurând în ocoalele: Prutul de Sus, Lipcani, Noua Sulița, Cubolta și Prutul de Jos.

Cele 232 de localități/moșii erau proprietatea a 296 de proprietari funciari: nobili, funcționari de diferit rang, militari în retragere, supuși străini, mănăstiri de peste Prut și din Basarabia, statul etc. Cele mai multe proprietăți funciare aveau principesa Ecaterina Ghica din Moldova (târgul Lipcani, satele Stângăceni, Pociumbeni, Pociumbăuți, Răsteu, Coșuleni, Hlinoia, Hlinoia de Jos, ½ Tiurtiulul, cășla Jamjiului s.a.), cneazul Matei Grigore Crupenschi (Corjeuți, Nilipăuți, Mihalcău, Lomacinița, Naslavcea ș.a.), funcționarul de clasa a VII-a Sandulache Fedosiu (Larga și odaia, Coteala, Sărbiceni, Cuconești ș.a.), funcționarul de clasa a V-a Ioan Mihail Sturdza (Marșinița, Tărășăuți, Coteleu ș.a.), cneazul Grigore Matei Cantacuzino (Mărcăuți, Tărășăuți, Bulboaca ș.a.), funcționarul de clasa a IV-a Teodor Ioan Nedoba (Șilăuți, Bocicăuți, Grozănița ș.a.), vistiernicul Iordache Ruset Roznovanu (târgul Briceni, Hrimăncăuți, Hrubna ș.a.).

Printre proprietarii funciari din județul Hotin figurează familii cunoscute din Moldova de peste Prut: principesa Ecaterina Ghica, vistiernicul Iordache Ruset Roznovanu, banul Constantin Creciulescu, cneazul

Iancu Sturdza, căminarul Constantin Petru Cazebler, boierul Aga Mihalache, boierul Aga Dimitrie Bogdan, spătarul Scarlat Sturdza, vistiernicul Sandulache Sturdza, căminăreasa Maria Loiz, boierii Alexandru Ghica, Spiridon Andrei Pavli, Costache Sturdza, Teodor Balș, Nicolae Balș ș.a.

Proprietari de moșii în județul Hotin erau și supușii austrieci: baronul von Kalmutzki (Rângaciu), Ioan Tabăra (o parte din Sângeru), Ștefan Vasilko (o parte din Forosna), Petro Vlahovici (o parte din Șărbunița), Hristofor Petrono (Țaul și Plop).

În județul Hotin erau 4 sate răzășești (Tătărauca Nouă, Tătărauca Veche, Rughi din Vale și Samoleuca) și un sat de mazili și răzeși (Dumeni).

Prezintă interes și *statistica din 1832*, care, ca și statistica din 1830, alături de numărul total de familii de creștini și evrei (familii și burlaci), conține și informații despre numele proprietarului și al arendașului moșiei. Datele cu privire la numărul de familii din localitățile rurale ale județului Hotin ce includ de la 100 până la 200 de familii sunt sistematizate în Tabelul 2.

Tabelul 2

Numărul de familii din localitățile județului Hotin, cu un număr între 100 și 200 de familii, conform statisticii din 10 februarie 1832*

Denumirea localităților	Numărul de familii				Numărul total		
	Creștini		Evrei		Familii	Raportul, în %	Burlaci
	Familii	Burlaci	Familii	Burlaci			
1	2	3	4	5	6	7	8
Brătușeni	133	5	-	-	133	1,5	5
Brânzeni	130	-	-	-	130	1,5	-
Balasinești	135	5	-	-	135	1,5	5
Bârnova de Jos	127	17	-	-	127	1,4	17
Bârnova de Sus	126	-	-	-	126	1,4	-
Babin	126	4	-	-	126	1,4	4
Buzovița	100	9	-	-	100	1,1	9
Belousovca	107	-	-	-	107	1,2	-
Bocicăuți	109	-	-	-	109	1,2	-
Balamuteuca	110	1	-	-	110	1,2	1
Văscăuți	169	1	-	-	169	1,9	1
Vasiliuți	148	15	-	-	148	1,7	15
Vancicăuți	149	-	-	-	149	1,7	-
Visoca	100	3	-	-	100	1,1	3
Grozănița	143	-	-	-	143	1,6	-
Gvozdăuți	124	3	-	-	124	1,4	3
Grimăncăuți	143	10	-	-	143	1,6	10
Hrușoveți	133	6	-	-	133	1,5	6
Hlina de Jos	123	6	-	-	123	1,4	6
Horghinești	100	10	-	-	100	1,1	10
Dolineni	135	-	-	-	135	1,5	-
Dinăuți	158	-	-	-	158	1,8	-
Edineț	110	11	-	-	110	1,2	11
Enăuți	152	9	-	-	152	1,7	9
Zaruțani	124	-	-	-	124	1,4	-
Coteala	106	-	-	-	106	1,2	-
Clocușna	123	-	-	-	123	1,4	-
Chelmenet	171	-	-	-	171	1,9	-
Costiceni și Dumeni	170	-	-	-	170	1,9	-
Caracușeni	122	-	-	-	122	1,4	-
Crăstinești	119	8	-	-	119	1,4	8
Corbu	100	-	-	-	100	1,1	-
Cupcini	100	-	-	-	100	1,1	-

1	2	3	4	5	6	7	8
Lipnic	122	-	-	-	122	1,4	-
Lencăuți	125	-	-	-	125	1,4	-
Malinița	149	-	-	-	149	1,7	-
Mihalcău	126	-	-	-	126	1,4	-
Molodova	145	-	-	-	145	1,6	-
Mămăliga	121	-	-	-	121	1,4	-
Mărcăuți	126	-	-	-	126	1,4	-
Nădăbăuți	145	-	-	-	145	1,6	-
Năslavcea	133	-	-	-	133	1,5	-
Nouasulița de Jos	136	-	-	-	136	1,5	-
Niporotova	152	-	-	-	152	1,7	-
Ocnița	147	1	-	-	147	1,7	1
Ojovul	118	15	-	-	118	1,3	15
Parcova	102	2	-	-	102	1,2	2
Pășcăuți	123	4	-	-	123	1,4	4
Părcăuți	105	-	-	-	105	1,2	-
Răsteu	141	-	-	-	141	1,6	-
Romancăuți	176	2	-	-	176	2,0	2
Rașcov	138	11	-	-	138	1,6	11
Sărbiceni	147	-	-	-	147	1,6	-
Stăuceni	113	3	-	-	113	1,3	3
<i>Câșla lui Sali</i>	104	-	-	-	104	1,2	-
Secureni	188	1	-	-	188	2,1	1
Târnova	124	-	-	-	124	1,4	-
Fetești	126	12	-	-	126	1,4	12
Horodiște	191	6	-	-	191	2,1	6
Cerlina Mare	104	-	-	-	104	1,2	-
Cernoleuca	168	4	-	-	168	1,9	4
Cîpiliuți	131	2	-	-	131	1,5	2
Șirăuții de Sus	171	2	-	-	171	1,9	2
Șirăuții de Jos	109	23	-	-	109	1,2	23
Șilăuți	153	-	-	-	153	1,7	-
Șăbutinița	109	-	-	-	109	1,2	-
Numărul total	8693	211	-	-	8693	100,0	211
Raportul, în %, față de numărul total din județ	41,6	35,4	-	-	39,3	-	30,8
Numărul total în județ	20908	614	1226	61	22134	-	685
Raportul, în %	94,5	91,0	5,5	9,0	100,0	-	100,0

* ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1728, f. 13-28.

Datele din Tabelul 2 atestă că din numărul total de 226 de localități înregistrate în județul Hotin de statistica din 10 februarie 1832, localități care aveau între 100 și 200 de familii erau în număr de doar 65 (28,8%). Este de menționat faptul că majoritatea satelor nu aveau mai mult de 150 de familii. Depășeau acest număr doar câteva sate: Văscăuți (169 de familii), Dinăuți (158), Enăuți (152), Chelmeneț (171), Costiceni și Dumeni (luate împreună, 170), Niporotova (152), Romancăuți (176), Secureni (188), Cernoleuca (168), Șirăuții de Sus (171), Horodiște (191) și Șilăuți (153 de familii).

O caracteristică sumară a datelor prezentate în Tabelul 2 demonstrează că satelor care întruneau între 100 și 200 de familii, raportate la numărul total al populației din județ, le reveneau 8693 de familii de creștini sau, dacă înmulțim acest număr cu multiplicatorul 5, recunoscut pentru statisticile demografice din secolul al XIX-lea, obținem un număr de 43465 de persoane de credință creștină ortodoxă, sau 41,6%, și 211 burlaci, sau 30,8%.

O trăsătură specifică a acestei statistici este lipsa familiilor de evrei în toate satele din județ și prezența lor doar în cele 4 târguri, ceea ce este puțin probabil, odată ce evreii sunt înregistrați în cele 106 sate din numărul total de 145 de sate înregistrate în ținutul Hotin, conform statisticii din 1820 [22].

Datele cu privire la numărul populației în localitățile din județul Hotin, ce includ un număr de la 200 până la 300 de familii, sunt sistematizate în Tabelul 3.

Tabelul 3

Numărul populației din localitățile județului Hotin, cu un număr între 200 și 300 de familii, conform statisticii din 10 februarie 1832*

Denumirea localităților	Numărul de familii				Numărul total		
	Creștini		Evrei		Familii	Raportul, în %	Burlaci
	Familii	Burlaci	Familii	Burlaci			
Cotiujeni	205	-	-	-	205	8,8	-
Comarov	213	-	-	-	213	9,2	-
Cobâlceni	205	-	-	-	205	8,8	-
Corjeuți	203	-	-	-	203	8,8	-
Lomacița	203	-	-	-	203	8,8	-
Larga	246	-	-	-	246	10,6	-
Marșinița	200	-	-	-	200	8,6	-
Perebiicăuți	212	-	-	-	212	9,1	-
Rucșinu	212	3	-	-	212	9,1	3
Rujavnița	215	-	-	-	215	9,3	-
Seliște	203	12	-	-	203	8,8	12
Numărul total	2317	15	-	-	2317	100,0	15
Raportul, în %, față de numărul total din județ	11,1	2,4	-	-	10,5	-	2,2
Numărul total în județ	20908	614	1226	61	22134	-	675
Raportul, în %	94,5	91,0	5,5	9,0	100,0	-	100,0

* ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1728, f. 13-28

Datele din Tabelul 3 confirmă că numărul satelor ce întrunesc de la 200 la 300 de familii era mult mai mic, spre deosebire de cele analizate anterior (ce întruneau un număr de la 100 la 200 de familii), fiind de doar 11 localități. Dar și acest număr este unul pur convențional, din considerentul că numărul de familii înregistrate în aceste localități a depășit doar cu puțin limita de 200 de familii, excepție făcând satul Larga, ce întrunea 246 de familii, dar și acesta nedepășind cifra de 250 de familii. În aceste 11 localități au fost înregistrate 2317 familii sau, dacă înmulțim acest număr la multiplicatorul 5, obținem un număr de 11585 de persoane de credință creștină ortodoxă, sau doar 11,1% din numărul total al populației, și 15 (2,4%) burlaci.

Date cu privire la numărul populației în satele din județul Hotin, ce includ un număr de la 300 până la 400 de familii, sunt sistematizate în Tabelul 4.

Tabelul 4

Numărul populației în satele din județul Hotin, cu un număr între 300 și 400 de familii, conform statisticii din 10 februarie 1832*

Denumirea localităților	Numărul de familii				Numărul total		
	Creștini		Evrei		Familii	Raportul, în %	Burlaci
	Familii	Burlaci	Familii	Burlaci			
Clișcăuți	304	-	-	-	304	32,3	-
Colincăuți	304	-	-	-	304	32,3	-
Tărăsăuți	333	40	-	-	333	35,4	40
Numărul total	941	40	-	-	941	100,0	40
Raportul, în % față de numărul total din județ	4,0	6,5	-	-	4,0	-	6,5
Numărul total în județ	20908	614	1226	61	22134	-	675

* ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1728, f. 13-28

Datele sistematizate în Tabelul 4 demonstrează că asemenea localități în județul Hotin erau doar 3: satele Clișcăuți, Colincăuți și Tărășăuți. Ca și în cazul precedent, aceste localități doar cu puțin depășeau numărul de 300 de familii, excepție făcând satul Tărășăuți, care avea în componență 333 de familii.

Acestor 4 localități le reveneau 941 de familii, sau doar 4% din numărul total de familii, sau, dacă înmulțim acest număr cu multiplicatorul 5, obținem un număr de 4705 persoane de credință creștină ortodoxă și 65 de burlaci, ceea ce constituia 4,5% din numărul total.

Puțin mai diversă era populația celor 4 târguri din județul Hotin – Otaci, Briceni, Lipcani și Noua Sulița. Datele privind numărul populației creștine și al celei evreiești din târgurile județului Hotin sunt sistematizate în Tabelul 5.

Tabelul 5

**Numărul populației din târgurile județului Hotin, conform statisticii
din 10 februarie 1832***

Denumirea târgurilor	Numărul de familii				Numărul total		
	Creștini		Evrei		Familii	Raportul, în %	Burlaci
	Familii	Burlaci	Familii	Burlaci			
Otaci	169	8	422	20	591	37,2	28
Briceni	49	20	533	4	582	36,6	24
Lipcani	70	25	233	18	303	19,1	43
Noua Sulița	74	7	38	19	112	7,1	26
Numărul total	362	60	1226	61	1588	100,0	121
Raportul, în %	22,8	49,6	77,2	50,4	100,0	-	100,0
Raportul, în %, față de numărul total din județ	1,7	9,8	100,0	100,0	7,2	-	17,7
Numărul total în județ	20908	614	1226	61	22134	-	675

* ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1728, f. 13-28.

Datele din Tabelul 5 confirmă că elementul evreiesc era unul dominant în majoritatea târgurilor, deși nu unul absolut: 362 (22,8%) de familii revenindu-le creștinilor și 1226 (77,2%) – evreilor și câte un număr egal de burlaci. Dacă acest număr total de 1588 de familii de creștini și evrei îl înmulțim la multiplicatorul 5, obținem în aceste 4 târguri un număr de 7940 de persoane și 121 de burlaci. Această cifră demonstrează că târgurile erau mici după suprafață și numărul populației și slabe ca centre comercial-industriale din județ.

Ponderea evreilor era absolută în târgul Briceni – 533 (91,6%) de familii, Lipcani – 233 (76,9%) și Otaci 422 (71,4%). Doar în târgul Noua Sulița numărul evreilor era mai mic, constituind 38 (33,9%) de familii, dictat de faptul că localitatea era mult mai mică după numărul populației, revenindu-i doar 7,1% din numărul familiilor din târgurile județului Hotin.

Numărul mare al evreilor în târgul Briceni se datorează faptului că timp de aproape trei ani (din toamna anului 1813 până la 25 iulie 1816) aici s-a aflat reședința provizorie a Pârcălăbiei ținutului Hotin [23]. Statutul de centru de reședință ținutală de care a beneficiat o anumită perioadă de timp târgul Briceni acorda unele facilități, în special comerciale, de care au căutat să beneficieze evreii, așezându-se masiv cu traiul în această localitate.

Statistica din 10 februarie 1832 mai conține informații prețioase cu privire la forma de proprietate și arendă a moșiilor din județul Hotin. În cele 226 de localități – târguri și sate (fără orașul Hotin) – înregistrate la această dată, moșiile erau deținute în proprietate de 294 de proprietari: cnezi, boieri, nobili, funcționari locali, mai rar – proprietari străini, militari, mazili, răzeși, unele moșii aparțineau statului, altele – unor mănăstiri, Mitropoliei Iași sau mitropolitului moldovean Grigore Erenopolski. Multe moșii erau date în arendă unor funcționari, nobili, militari, persoane particulare sau alogeni, în special armeni, greci și evrei.

Datele statisticii din 10 februarie 1832 privind forma de proprietate și arendă a moșiilor din județul Hotin sunt sistematizate în Tabelul 6.

Tabelul 6

**Forma de proprietate și arendă a moșiilor din județul Hotin,
conform statisticii din 10 februarie 1832***

Proprietarii moșiei	Administratorul moșiei													Numărul total	Raportul, în %
	Proprietarii	Raportul, în %	Arendașul moșiei												
			Funcționari	Nobili	Militari	Greci	Armeni	Evrei	Mazili	Persoane particulare**	În tutelă	Numărul total	Raportul, în %		
Moșieri***	93	65,0	7	18	7	5	6	1	1	34	3	82	64,6	175	64,8
Funcționari	22	15,4	-	1	1	-	-	-	-	8	-	10	7,9	32	11,9
Militari	11	7,7	2	-	-	1	-	-	-	-	-	3	2,4	14	5,2
Răzeși	10	7,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	3,7
Mazili	2	1,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	0,7
Armeni	1	0,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,4
Statul	4	2,8	1	-	1	-	-	-	-	3	-	5	3,9	9	3,3
Mănăstiri	-	-	4	3	-	3	4	-	-	13	-	27	21,3	27	10,0
Numărul total	143	100,0	14	22	9	9	10	1	1	58	3	127	100,0	270	100,0
Raportul, în %	53,0	-	11,0	17,3	7,1	7,1	7,8	0,8	0,8	45,7	2,4	47,0	-	100,0	-

* ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1728, f. 13-28.

** Izvorul nu totdeauna indică rangul boieresc, funcția sau starea socială deținută de arendaș.

*** În cazul în care proprietarul era și funcționar, dar deținea concomitent și o titlatură boierească moldovenească, persoana dată a fost inclusă nu în compartimentul moșierilor, ci al funcționarilor. În numărul total al proprietarilor de moșii n-au fost incluși proprietarii ale căror moșii erau date în arendă.

Datele din Tabelul 6 atestă că cele 226 de moșii aveau, la momentul perfectării statisticii, 294 de proprietari funciari, care, conform originii etnice, stratificării sociale, funcției, statutului deținut și nivelului de avere, se deosebeau mult unul de altul.

Proprietățile funciare din județul Hotin erau deținute de cunoscute familii boierești: cneazul Alexandru Matei Cantacuzino, vistiernicul Iordache Ruset-Roznovanu, principesa Ecaterina Ghica, nobilul Teodor Măcărescu, boierul Matei Gheorghe Crupenschi, funcționarul de clasa a V-a Ioan Mihail Sturdza, cneazul Alexandru Moruzi, nobilul Teodor Măcărescu, spătarul Scarlat Sturdza de peste Prut, cavalerul Teodor Ioan Nedoba, funcționarul de clasa a VII-a Sandulache Feodosiu, căminarul moldovean Constantin Petru Cazimir, căminarul Costache Cazimir, boierul moldovean Nicolae Balș, boierul Teodor Balș, nobilul Ioan Străjescu, vistiernicul moldovean Grigore Sturza, boierul moldovean Spiridon Andrei Pavli, paharnicul Nicolai Ioan Donici, nobilul Eremia Ciugureanu, boierul Vasile Rosetti, boierul moldovean, vistiernicul Sandulache Sturdza, boierul moldovean Alexandru Bașotă, spătarul Pavel Ștefan Catargiu, Grigore Vasile Botezatu, boierul moldovean, banul Constantin Creciulescu, boierul Sandulache Tomuleț, spătarul Vasile Matei Millo ș.a.

Multe moșii se aflau în proprietatea unei singure persoane. Spre exemplu, *moșia târgului Otaci* (591 de familii și 28 de burlaci) aparținea cneazului Alexandru Matvei Cantacuzino; *moșia Cotiujeni* (205 familii) – căminarului moldovean Constantin Petru Cazimir; *moșia târgului Briceni* (582 de familii și 24 de burlaci) – funcționarului de clasa a V-a, vistiernicului Iordache Roznovanu etc. Alte persoane aveau în proprietate mai multe moșii. Spre exemplu, principesei Ecaterina Ghica îi aparțineau: *moșia târgului Lipcani* (303 familii și 53 de burlaci), *moșiile Bechir* (20 de familii), *Gordeuți* (49 de familii), *câșla Jamjiului* (93 de familii și 6 burlaci), *Pociumbeni* (56 de familii și 2 burlaci), *Pociumbăuți* (44 de familii și 3 burlaci), *Răsteu* (141 de familii), *Rașcov* (138 de familii și 11 burlaci), *Stângăceni* (92 de familii și 2 burlaci), o jumătate de *moșie Tiurtiului* (36 de familii), *cătunul Șofrâncani* (nepopulat); cneazului Gheorghe Cantacuzino – moșiile *Bulboaca* (47 de familii și 1 burlac), *Buzovița* (100 de familii și 9 burlaci), *Vasiliuți* (148 de familii și 15 burlaci), *Mărcăuți* (126 de familii), *Rătunda* (57 de familii și 2 burlaci), *Tribisăuți* (77 de familii și 5 burlaci) etc.

Un mare proprietar funciar era funcționarul de clasa a V-a Matvei Gheorghe Crupenschi, care deținea în proprietate 6 moșii: *Corjeuți* (203 familii), *Lomacița* (203 familii), *Mihalcău* (126 de familii), *Năslavcea* (133 de familii), *Nelipăuți* (40 de familii) și o jumătate de moșie *Fetești* (126 de familii și 12 burlaci).

Mari proprietari funciari erau și boierii Sturdza: boierul moldovean Alexandru Sturza deținea în proprietate moșiile: *Darabani* (29 de familii), *Chelmenet* (171 de familii), *Căpeleuca* (82 de familii); funcționarul de clasa a V-a Ioan Mihail Sturdza – moșiile: *Noua Sulița* (122 de familii și 26 de burlaci), *Marșinița* (200 de familii), *Tărășăuți* (333 de familii și 40 de burlaci); spătarul Scarlat Sturdza de peste Prut – moșia *Bârlădeanul* (30 de familii); Alexandru Sturdza – moșiile *Darabani* (29 de familii) și *Căpeleuca* (82 de familii); boierul moldovean, vistiernicul Sandulache Sturdza – moșiile *Chelmenet* (171 de familii), *Câșla lui Nedjim* (83 de familii); funcționarul de clasa a V-a Ioan Mihail Sturdza – moșia *Marșinița* (200 de familii); vistiernicul moldovean Grigore Sturza – moșia *Dondușeni* (85 de familii și 10 burlaci).

Mare proprietar funciar era și boierul Vasile Rosetti, care avea în proprietate moșiile: *Carlacău* (pustiu), *Corman* (68 de familii), *Romancăuți* (176 de familii și 2 burlaci), *Șărbunița* (109 familii), iar căminarul moldovean Petru Cazimir – slobozia *Berlin* (64 de familii).

Unele moșii aveau mai mulți proprietari. Spre exemplu, moșia *Beleuți* (80 de familii) îi avea ca proprietari pe locotenent-colonelul Nicolae Dino, Andronache Talpă și Grigore Cazimir, Ioan Tabari și Ioniță Manoilă; moșia *Enăuți* – pe Ecaterina Cazimir, Tadeu Ioan Hâjdeu și ober-locotenentul Dobrovolski; moșiile *Costiceni* și *Dumeni* (170 de familii) aparțineau boierului moldovean Teodor Balș, maiorului Sumarokov, lui Ioan Strejescu și Alexandr Davidov, iar o parte aparținea statului; moșia *Pășcăuți* (123 de familii și 4 burlaci) – lui Vasile Teutul, Egor Dracon, Egor Cemârtan, Ana, soția locotenentului Andrei Dudnițki, moștenitorilor răposatului Vasile Tușinski ș.a.

Mare proprietar funciar erau mănăstirile. Din cele 226 de moșii, celor 12 mănăstiri și Mitropoliei Iași le reveneau 27 (12%) de moșii. *Mănăstirea Frumoasa din Iași* deținea în proprietate moșiile Verijăni (81 de familii și 1 burlac), Gârbova (Ommort) (64 de familii și 6 burlaci), Hrenăuții de Sus (37 de familii și 3 burlaci) și Hrenăuții de Jos (81 de familii și 4 burlaci); *mănăstirea Sava* – moșiile Briceni (86 de familii și 6 burlaci), Călărășăuca (59 de familii), Sudarca (65 de familii și 7 burlaci), Sauca (80 de familii și 7 burlaci), Unguri (90 de familii și 4 burlaci) și jumătate de moșie Ceabrău (74 de familii și 3 burlaci); *mănăstirea Golia din Iași* – moșiile Clișcăuți (304 familii), Clocușna (123 de familii), Poiana (60 de familii) și Galița (pustiu); *mănăstirea Slatina din Moldova* – moșiile Colincăuți (304 familii), Răchitna (97 de familii) și Revcăuți (27 de familii); *mănăstirea Cetățuia* – moșiile Dâncenii de Sus (17 familii) și Dâncenii de Jos (44 de familii); *mănăstirea Steția de peste Prut* – moșiile Parcovă (102 familii și 2 burlaci) și Fântâna Albă (44 de familii și 1 burlac); *mănăstirea Neamț* – moșia Visoca cu cătunul Crișcăuți (100 de familii și 3 burlaci); *mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi din Iași* – moșia Chetroșica (20 de familii); *mănăstirea Teodorenii din Moldova* – moșia Lipnic (122 de familii); *mănăstirea Burdujeni* – cătunul Moșana (9 familii și 3 burlaci); *mănăstirea Ocna* – o jumătate de moșie Șirăuții de Sus (171 de familii și 2 burlaci) și *Mitropolia Iași* – moșia Braicău (42 de familii și 4 burlaci).

Datele Tabelului 6 atestă că din cele 226 de moșii, 143 (53%) erau administrate nemijlocit de proprietari (în unele cazuri, de mai multe persoane/prorietari), inclusiv: 93 (65%) – de moșieri, 22 (15,4%) – de funcționari, 11 (7,7%) – de militari, 10 (7%) – de răzeși, 2 (1,4%) – de mazili, 1 (0,7%) – de armeni și 4 (2,8%) – de către stat, iar 127 (47%) erau date în arendă diferitelor persoane particulare, inclusiv: 14 (11%) arendași erau funcționari, 22 (17,3%) – nobili, 9 (7,1%) – militari, 9 (7,1%) – greci, 10 (7,8%) – armeni, 1 (0,8%) – evreu și 1 (0,8%) – mazil, 58 (45,7%) – persoane particulare și 3 (2,4%) moșii erau administrate în tutelă.

Prezintă interes modalitatea de arendă a moșiilor. Astfel, 82 (64,6%) de proprietăți funciare erau date în arendă de moșieri, 10 (7,8%) – de funcționari, 3 (2,4%) – de militari, 5 (3,9%) – de stat și 27 (21,3%) – de mănăstiri, mitropolitul moldovean Grigore Erinopolski și Mitropolia Iași. Conform statisticii din 10 februarie 1832, din cele 270 de persoane proprietari și arendași de moșii, 175 (64,8%) erau moșieri, 32 (11,9%) – funcționari, 14 (5,2%) – militari, 10 (3,7%) – răzeși, 2 (0,7%) – mazili, 9 (3,3%) persoane administrau proprietățile statului și 27 (10%) de persoane administrau proprietățile mănăstirilor.

Un interes deosebit prezintă caracteristica proprietății funciare din județul Hotin conform apartenenței statale a proprietarilor de moșii. Conform statisticii din 10 februarie 1832, în Basarabia dețineau proprietăți funciare următoarele persoane *din dreapta Prutului*: boierul moldovean Bașotă [24] (moșia Boroseni), spătarul Scarlat Sturdza de peste Prut (Bârlădeni), căminarul moldovean Constantin Petru Cazimir (slobozia Berlinți), văduva Mariola Rosetti din Moldova (Vitreanca, Culișeuca), boierul moldovean, aga Bogdan

(Vorniceni *pustiu*), boierul moldovean Ionică Loiz (Grinăuți), boierul moldovean Spiridon Andrei Pavli (Doljocu), căminarul moldovean Petru Cazimir (Cotiujeni), boierul moldovean, vistiernicul Sandulache Sturdza (Chelmenet), principesa Catinca Ghicu (Deculeasa) din Moldova (Culișăuca), boierul moldovean Tudor Balș (împreună cu maiorul Sumarokov) (Costiceni și Dumeni), boierul moldovean Sandul Sturdza (împreună cu nobilul Codre și mazâlca Reut) (Cruglic), boierul moldovean Alexandru Balș (Corbul), boierul moldovean Iordache Dermenescu (Lucăceni *pustiu*), boierul moldovean, vistiernicul Sandulache Sturdza (*câșla lui Nedjim*), boierul moldovean, banul Constantin Creciulescu (Săncăuți); **supușii austrieci:** Hristodor Petrono (Horodiciul *sau* Țaul și Plopi), baron von Kalmuțki (Rângaci), Ivan Tabar (împreună cu funcționarul de clasa a VI-a Panait Cazimir ș.a.) (Sângera). Multe proprietăți funciare **dețineau mănăstirile de peste Prut:** mănăstirea Sf. Sava (moșiile Briceni, Călărășăuca, Sudarca, Sauca, Unguri), mănăstirea Frumoasa din Iași (Verejeni, Hârbova), mănăstirea Neamț (Visoca), mănăstirea Teodora din Iași (Grinăuții de Sus, Grinăuții de Jos, Lipnic), mănăstirea Golia din Iași (Clișcăuți, Poiana, Halici *pustiu*), mănăstirea Slatina din Moldova (Colincăuți, Rachitna, Revcăuți), mănăstirea Golia din Iași (Clocușna), mănăstirea din Iași Trei Ierarhi (Chitroșica), mănăstirea Burdujeni din Moldova (*cătunul* Moșeni), mănăstirea Steția de peste Prut (Parcova, Fântâna Albă) și **mănăstirea din Ierusalim** Cetățuia (Dânenii de Sus și Dânenii de Jos). Proprietăți funciare deținea **Mitropolia Iași** (Braicău) și **mitropolitul moldovean Gheorghe Erenopolski** (*slobozia* Bogdănești, Viișoara, Mălinești) [25].

Prin urmare, din cele 226 de moșii înregistrate în județul Hotin de statistica din 10 februarie 1832, 50 de moșii sau 22,1% erau deținute de moșieri, mănăstiri, Mitropolia din Iași, mănăstiri din Ierusalim și reprezentanți ai înaltului cler de peste Prut.

Confirmă cele relatate *supra* și **statistica din 1835** pentru județul Hotin. Spre exemplu, conform unor date incomplete din 1835, în județul Hotin dețineau proprietăți funciare din Moldova de peste Prut următoarele persoane: Ecaterina Ghica (satele Lipcani, Răstau și Otaci, Pociumbeni, Bălcăuții de Jos, Stângăceni, numit și Druța, odaia Șofrâncani, Turda, Pociumbăuți, Bichir), spătarul Andrei Pavli (Seliște, Dolineni), Variola Ruset (Vitreaanca), Elena Sturza (Ocnița), Iancu Sturza (Tărășăuți), medelnicerul Nicolai Ianachi (Terebna), principele Constantin Suțu (Chelmenet), Dimitrie Iamandi (Hajdeu), Smaranda Lazu (Burdiuga), spătarul Pavel Șt. Catargiu (Coreșăuți), spătăreasa Ruxanda Cazimir (Rosoșeni, Noua Sulița), Gheorghe Nicolae Ruset (Grimăncăuți), căminarul din Țara Românească Costache Ștefănescu (Săncăuți), Ioan Jora (o parte din moșia Ceabru), decedatul boier Vasile Mihail Ruset (Corman), căminarul Pavel Nicolae Docan (Seliște), văduva visterniceasă Marghioala, născută Conachi (Horodiște de Jos), căminarul Ieremia M. Cihoreanu (Zabriceni), căminarul Constantin Petru Cazimir (Cotiujeni, Berlinți), Alexandru Sturza (Racovățul, Marșinița, Căpeleuca, Rașcov), Ecaterina Balș (Brânzeni), Lascarache Bogdan (Șoltoiaia, Vorniceni), Zoia Flondor (Hlinaia), Spătarul Ilie Burcă (Varticăuți), Constantin Sandu Sturza (*câșla lui Nedjim*), Sandulache Sturza (o parte din moșia Cruglic), căminăreasa Maria Gh. Loiz (Paladia), spătarul Vasile Matei Millo (Săncăuți), căminarul Andrei Pavel Spiro (Doljocu), boierul Scarlat Donici (Onutu), Ecaterina Jora (Dăncăuți), căminarul Iordache Petru Catargiu (moșia Larga) [26].

Doar în baza acestor date incomplete, în 1835, în județul Hotin 47 de proprietăți funciare erau deținute de boieri din Moldova de peste Prut, ceea ce constituia 20,9% din numărul total de 226 de moșii înregistrate în 1832 sau, dacă reieșim din considerentul că în 1835 a fost efectuată o nouă împărțire administrativ-teritorială și în județ au rămas 178 de localități, atunci acest raport constituie 26,4%.

Cetățenii străini, a căror majoritate aveau reședința în Principatul Moldova, dețineau legal aceste moșii în Basarabia. Dispoziția imperială din 20 iulie 1848 stipula că „cetățenii străini care posedă, în prezent, pământ și case în guberniile Novorosiei și în regiunea Basarabia, cumpărate de ei până acum, să fie lăsați și pe viitor să dețină fără restricții aceste bunuri, cu drept deplin de proprietate, dar cu condiția ca ei să achite impozitul funciar, fixat, în genere, pentru pământurile moșierești de aici, sau care va fi stabilit ulterior și să execute toate prestațiile județene și orășenești, potrivit genului de proprietate” [27]. Legea acorda acest drept doar persoanelor care dețineau asemenea bunuri la momentul emiterii legii. În caz de vânzare sau transmitere prin moștenire a acestor bunuri, noii proprietari urmau să se conformeze legilor în vigoare existente în Imperiul Rus.

Evenimentele care au urmat în intervalul dintre statistica din 1832 și cea din 1836 au fost marcate de adoptarea, în baza deciziei imperiale din 24 ianuarie 1834, a Regulamentului despre țărani, publicat la 21 februarie același an, în scopul reglementării relațiilor dintre moșierii și țărani din Basarabia [28]. În preambulul Regulamentului se arată cauza principală care a determinat adoptarea Regulamentului și se evidențiază cointeresarea țarismului în rezolvarea problemei țărănești.

Compartimentul întâi, dedicat *înțelegerilor reciproce dintre proprietarii funciari și țărani*, se referea, în fond, la relațiile dintre moșieri și țărani. După expirarea termenului de 2 ani de la data publicării Regulamentului, dar nu mai târziu de 23 aprilie 1836, proprietarii funciari din Basarabia erau obligați să încheie cu țărani care trăiau pe pământurile lor sau cu cei care ulterior se vor așeza pe aceste pământuri contracte scrise, în care se vor indica prestațiile pe care țărani erau obligați să le îndeplinească pentru folosirea pământului. Contractele puteau fi încheiate pe un termen de la 3 la 20 de ani. În contract era stipulate: suprafața pământului și loturile suplimentare care erau puse la dispoziția țăranilor; îndatoririle reciproce ale țăranilor pentru pământul și loturile suplimentare acordate de moșier; termenul de acțiune a condițiilor stipulate în contract. Regulamentul prevedea că îndatoririle țăranilor față de moșieri puteau fi îndeplinite reieșind din înțelegerea benevolă: în bani, în produse agricole sau în alt tip de produse, fie în zile-muncă. În cazul în care unii țărani sau întreaga comunitate sătească va dori să înființeze pe pământul moșierului instituții gospodărești, să sâdească livezi etc. care nu erau prevăzute în contract, aceștia urmau să încheie un nou acord cu moșierul, stabilind exact ce fel de instituție va fi înființată, de cine aceasta va fi întreținută, modalitatea de împărțire a veniturii, termenul de activitate a acesteia și cui va rămâne instituția după expirarea contractului.

Comercializarea vinului în sat rămânea prerogativa moșierului, dar țărani puteau obține dreptul de a produce vin cu acordul moșierului, încheind în acest scop, în mod special, un acord sau un contract.

Contractele încheiate între proprietarii funciari și țărani trebuiau confirmate la tribunalele județene, iar respectarea condițiilor stipulate în contracte era urmărită de mareșalul județean al nobilimii și poliția locală.

După expirarea termenului stipulat în contract sau înainte de expirarea lui, țărani, cu acordul moșierului, puteau trece pe pământurile altor moșieri, încheind cu aceștia un contract similar. Țărani puteau să treacă și pe pământurile proprii, dacă dispuneau de asemenea pământuri sau dacă pe parcurs le-au procurat și au devenit proprietari ai acestor loturi, dar să se mute pe pământurile statului țăranilor li se interzicea categoric.

Transferându-se de la un proprietar la altul, țărani aveau dreptul să ia cu dânșii vitele, uneltele de muncă agricole și toată averea mobilă; însă, casa de locuit, construită pe pământul moșierului, dacă nu a fost stipulat altfel expres în contract, rămânea în proprietatea moșierului.

Loturile de viță-de-vie și de livadă sădite de țărani, dar fără prevederi speciale în contract, puteau fi vândute de țărani, dar fără dreptul asupra pământului, prioritate la cumpărare având moșierul, prețul fiind stabilit de judecătoria locală.

Țărani care rămâneau pe pământurile moșierului fără încheierea contractelor, până la expirarea termenului stipulat în articolul 1 al Regulamentului (23 aprilie 1836), erau nevoiți să îndeplinească prestațiile potrivit legilor vechi moldovenești, adică să muncească 12 zile în an, de dimineața până la apusul soarelui, cu odihnă la masă, sub supravegherea moșierului și a poliției locale, să plătească zeciuiala din toate produsele obținute, să participe la paza averii moșierului etc. [29].

Celelalte trei compartimente se refereau la *administrația sătească a țăranilor*, unde erau determinate competențele administrației sătești în Basarabia; *modalitatea de alegere și numire în funcții sătești*, care se referea la alegerea și numirea persoanelor în funcții în cadrul administrației sătești; și *drepturile și responsabilitățile aleșilor sătești*, unde erau determinate privilegiile, salariile de funcție, sarcinile și obligațiile administrației sătești în Basarabia [30].

Ulterior, la 11 noiembrie 1835, administrația imperială rusă a fost nevoită să adopte un regulament suplimentar, care confirma drepturile țăranilor sau ale agricultorilor liberi din Basarabia [31]. Regulamentul prevedea două momente definitorii pentru țărani: *1. Despre înscrierea țăranilor în orașe și 2. Despre strămutarea țăranilor pe pământurile proprii.*

Țărani care trăiau pe pământurile proprietarilor funciari sau pe domeniile mănăstirești, după expirarea termenului stipulat în contracte, puteau să treacă liber cu traiul în orașe și să se înscrie în categoriile orașenești, în baza acelorasi principii ca și țărani de stat în celelalte orașe ale Imperiului, în afară de capitale (Sankt Petersburg și Moscova) și orașele care beneficiau de privilegii [32]. Respectiv, țărani nu aveau dreptul să se stabilească cu traiul în aceste orașe.

După expirarea termenului stipulat în contracte sau mai înainte, aceste categorii de țărani puteau, cu acordul moșierului, să se mute liber pe pământurile proprii, cu acordul preventiv al Administrației Financiare și dispunând de documente care să confirme dreptul de proprietate asupra pământului. În cazul în care documentele erau insuficiente sau nevalabile, se permitea mărturia a 24 de persoane respectabile din localitățile limitrofe, care să confirme că persoana dată într-adevăr este proprietarul acestor pământuri. Jurământul era depus în biserică, în prezența funcționarilor locali, a procurorului județean și a șefului poliției sătești, care

confirma mărturia prin punerea iscăliturilor. Pe viitor, de la data emiterii acestui Regulament, țăranilor li se interzicea să cumpere loturi de pământ fără a avea perfectate actele de rigoare [33].

Încheierea contractelor între țărani și moșieri a derulat anevoios, necesitând timp și eforturi mari din partea moșierilor. Doar 30 de localități din județul Hotin au încheiat contrate cu moșierii în termenul stabilit – până la 23 aprilie 1836: Corpaciu, Nedobouți, Zaruțeni, Blechiceni (*sat neidentificat*), jumătate de sat Cipiliuți, Bălcăuți, Stălinești, Mândăcăuți, Bârlădeni, Mărcăuți, Rângaciu, Edineț, Rujavnița, Lencăuți, Malinița, Costiceni, Crăstinești, *câșla* Giamgiului, Șendreni, Dumeni, *târgul* Noua Sulița, Coteleu, Tărășăuți, Mașinița, Coșuleni, Sărbiceni, Ocnita, Dinăuți, Ghilavățul, Culicăuțai. Două localități, Babin și Drepcăuți, au încheiat contracte după data de 23 aprilie 1836. Celelalte localități au refuzat să încheie contracte cu moșierii [34].

Aplicarea Regulamentului despre țărani din 1834, data-limită pentru țăranii care rămăneau pe pământurile moșierului fără încheierea contractelor fiind 23 aprilie 1836, a coincis cu adoptarea unei noi statistici pe întreaga Basarabie, care urma să ateste starea de lucruri în această privință. Necesitatea unei noi statistici care ar demonstra schimbările de ordin administrativ-teritorial și demografic efectuate în județele Basarabiei era dictată și de împărțirea administrativ-teritorială din 1835, în urma căreia majoritatea județelor au fost supuse unor modificări administrativ-teritoriale, dar și de aplicarea recensământului fiscal din 1835, înfăptuit de instituțiile imperiale pe întreg teritoriul Imperiului Rus.

Pentru a înțelege mai bine statistica privind județul Hotin pentru anul 1835, la început să analizăm datele statistice demografice generale ce se referă la întreaga Basarabie pentru acest an, depistate din rapoartele judecătoriale județene și ale polițiilor orașenești cerute de guvernatorul civil și militar al Basarabiei, P.I. Fiodorov, prin dispoziția din 23 iunie. Rapoartele polițiilor orașenești cuprindeau informații detaliate despre starea generală a orașului: **1.** pământurile; **2.** orașul; **3.** populația; **4.** instituțiile; **5.** religia; **6.** industria și gospodăria; **7.** creșterea animalelor; **8.** comerțul; **9.** oficiile; **10.** prestațiile orașenești și locale; **11.** observații generale; **12.** indicatorul de prețuri. Rapoartele prezentate de judecătoriale județene conțineau și alte compartimente ce țineau de specificul județului.

Conform acestor date, în Basarabia la 1835 erau înregistrate 11 orașe, cu o populație de 95102 persoane, inclusiv: 53254 (56%) de sex masculin și 41848 (44%) de sex feminin, și 8 județe, cu o populație de 509510 persoane, inclusiv: 268444 (52,7%) de sex masculin și 241066 (47,3%) de sex feminin. Prin urmare, din numărul total de 604612 persoane înregistrate în 1835 în Basarabia, 95102 (15,7%) locuiau în mediul urban și 509510 (84,3%) – în mediul rural, cifre ce argumentează caracterul agrar al regiunii [35].

Din mediul urban, cel mai populat era orașul Akkerman, care înregistra 24113 (25,4%) persoane, urmat de centrul regional Chișinău, cu 23677 (24,9%) de persoane, Ismail – cu 14418 (15,2%) persoane, Hotin – cu 7945 (8,4%) de persoane, Bender – cu 6933 (7,3%) de persoane; celorlalte orașe revenindu-le între 4,5 și 0,7% din numărul total al populației orașenești. În mediul rural situația era alta. Cel mai dens populat era județul Hotin, căruia îi reveneau 122148 (24%) de persoane, inclusiv 65423 (53,6%) de sex masculin și 56725 (46,4%) de sex feminin, urmat de județele Iași, cu 101098 (19,8%) de persoane, inclusiv: 50633 (50,1%) de sex masculin și 50465 (49,9%) de sex feminin, Orhei, cu 74805 (14,7%) persoane, inclusiv: 38130 (51%) de sex masculin și 36675 (49%) de sex feminin, Chișinău, cu 70102 (13,8%) persoane, inclusiv: 38453 (54,9%) de sex masculin și 31649 (45,1%) de sex feminin, Soroca, cu 55255 (10,8%) de persoane, inclusiv: 28971 (52,4%) de sex masculin și 26284 (47,6%); celorlalte județe le revenea între 3,8 și 6,8% din numărul total al populației din județele Basarabiei [36].

Din punct de vedere economic, orașul Hotin prezenta următorul tablou: în oraș funcționau trei iarmaroace, unde erau comercializate mărfuri industriale (*красные товары*), animale și produse alimentare, iar valoarea mărfurilor comercializate atingea anual 5000 rub. asigurate [37], exportul vitelor cornute și al cailor prin vama de la Noua Sulița în Imperiul Austriac crea mari avantaje pentru activitatea negustorilor bogați angroșiști de ghilda a doua și a negustorilor mai mici de ghilda a treia. Dovadă servește prezența în orașul Hotin a 9 negustori de ghilda a doua și a 30 de negustori de ghilda a treia, iar în județ – a 7 negustori de ghilda a doua și a 16 negustori de ghilda a treia [38].

În orașul Hotin funcționau 2 instituții de învățământ, unde își făceau studiile 96 de elevi (băieți), 2 instituții de binefacere, 2 farmacii, o închisoare, 3 biserici creștin-ortodoxe, 2 biserici de alt rit creștin și o sinagogă. În oraș nu existau fabrici și manufacturi. În 1835, orașenii au însămânțat 300 de cetverturi de cereale de toamnă și 245 de cetverturi de cereale de primăvară. În magazinele de rezervă se afla o cantitate de 180 de cetverturi de cereale de toamnă și 200 de cetverturi de cereale de primăvară. Orașenii dețineau 150 de oi, 500 de vite mari cornute, 324 de capre, 481 de porci. Anual, din râul Nistru era prins și comercializat în oraș pește în

valoare de 350 rub. asigurate. De la populația creștină ortodoxă și evrei anual erau încasate următoarele dări și prestații: impozitul *bir* în valoare de 22022 rub., prestații locale – 8095 rub. 65 cop., impozitul de gildă pentru negustori – 3575 rub. și prestații locale – 1165 rub., taxa pentru comercializarea băuturilor alcoolice – 32500 rub. și alte taxe (11 la număr) în valoare de cca 16898 rub. asigurate [39].

Județul Hotin dispunea de 892 de desetine de pământ pentru spațiu locativ și pășunatul animalelor ce aparțineau statului și de 94776 de desetine de pământ pentru spațiu locativ și pășunatul animalelor ce aparțineau locuitorilor; 1364 de desetine de pământ arabil ce aparținea statului și 119769 desetine și 305 stângeni pătrați în proprietate privată; 4952 de desetine erau ocupate de mlaștini, drumuri și pământ neacceptabil pentru cultivat; sau în total județul dispunea de 351449 de desetine de pământ. În județ erau 168 de localități, inclusiv 10 localități de stat și 158 – moșierești [40].

În județul Hotin mai erau 3052 de țigani moșierești, funcționau 145 de biserici creștin-ortodoxe, 2 biserici ce aparțineau altor confesiuni ortodoxe și 3 sinagogi, 4 fabrici de confecționare a lumânărilor, 18 – de distilare a alcoolului. Au fost cultivate 18952 cetverturi de cereale de toamnă și 20381 cetverturi de cereale de primăvară; au fost recoltate 139559 cetverturi de cereale de toamnă și 228509 cetverturi de cereale de primăvară. În magazinele de rezervă se afla o cantitate de 34247 cetverturi de cereale de toamnă și 33854 cetverturi de cereale de primăvară [41].

În județ mai existau 3 stațiuni de montă, unde erau crescuți 8950 de cai, 8950 de oi de rasă simplă și 2766 de oi de rasă cu lână fină, 27854 de vite mari cornute, 272 de capre, 620 de porci; se prindea și se comercializa pește în valoare de 500 de rub. asigurate. Zile de piață erau doar în târgurile: Noua Suliță – în zilele de duminică, Lipcani – de joi, Briceni – de marți și Securenii – de vineri, când erau aduse mărfuri pentru a fi comercializate în valoare de: în Noua Suliță – de 1600 rub., în Edineț – de 1250 rub., în Briceni – de 2000 rub. și în Securenii – de 1500 rub. asigurate. În județ erau comercializate vite mari cornute în valoare de 8610 rub. asigurate, oi și cai în valoare de 4869 rub. asigurate [42].

Cele relatate *supra* atestă că la mijlocul anilor '30 ai secolului al XIX-lea județul Hotin era un județ agrar, cu o industrie slab dezvoltată, cu un comerț intern de iarmaroc pasiv, deși cu o populație destul de densă și un număr mare de localități rurale. Era situat în condiții destul de favorabile, mărginit la nord și apus de Imperiul Austriac și Principatul Moldova și la răsărit de guberniile limitrofe ucrainene – Podolia și Volânia.

Această caracteristică generală a județului Hotin la 1835 ne permite să înțelegem mai bine datele recensământului fiscal din 1835 pentru județul Hotin.

Totalurile recensământului fiscal din 1835 sunt depozitate în fondul Administrația Financiară a Basarabiei (Fondul 134) și se referă la toate localitățile regiunii Basarabia. Acestea includ: numărul total de gospodării, numărul total de persoane de sex masculin și de sex feminin (atât din lista de bază, cât și din cea suplimentară) și numele proprietarului moșiei. În plus, statistica conține și informații despre stările sociale privilegiate: boiernași, mazili, ruțași, străini și convertiți. Un interes deosebit prezintă lista locuitorilor orașelor și lista locuitorilor târgurilor, unde, alături de compartimentele indicate *supra*, mai era identificată starea socială sau etnică a populației. Datele recensământului fiscal din 1835 pentru orașul Hotin și târgurile Otaci, Briceni, Lipcani și Noua Suliță sunt sistematizate în Tabelul 7.

Tabelul 7

Numărul populației din orașul Hotin și din târgurile județului Hotin, conform datelor recensământului fiscal din 1 septembrie 1835*

Denumirea localităților	Categoriile sociale și comunități etnice	Familii	Numărul populației			Raportul, în %	Numărul de persoane în medie în fiecare familie
			Sex masculin	Sex feminin	Numărul total		
1	2	3	4	5	6	7	8
Orașul Hotin	Negustori	44	171	140	311	3,8	7,1
	Armeni	86	171	145	316	3,8	3,7
	Creștini	516	1288	1285	2573	31,2	5,0
	Evrei	837	2509	2549	5058	61,2	6,0
	Numărul total	1482	4139	4119	8258	100,0	5,6
Târgul Otaci	Creștini	313	549	500	1049	27,0	3,4
	Evrei	523	1426	1417	2843	73,0	5,4
	Numărul total	836	1975	1917	3892	100,0	4,7

1	2	3	4	5	6	7	8
Târgul Briceni	Creștini	125	322	286	608	13,8	4,9
	Evrei	600	1864	1930	3794	86,2	6,3
	Numărul total	725	2186	2216	4402	100,0	6,1
Târgul Lipcani	Creștini	178	355	310	665	26,8	3,7
	Evrei	300	917	903	1820	73,2	6,1
	Numărul total	478	1272	1213	2485	100,0	5,2
Târgul Noua-Suliță	Creștini	123	289	249	538	58,3	4,4
	Evrei	103	193	192	385	41,7	3,7
	Numărul total	226	482	441	923	100,0	4,1
Numărul total		3747	10054	9906	19960	-	5,3
Raportul, în %, față de numărul total din județ		14,4/11,8	15,0/12,3	16,4/13,3	15,6/12,8	-	-
Numărul total în județ**		26055	67176	60585	127761	-	4,9
Numărul total în județ***		31649	81685	74413	156098	-	4,9

* ANRM, F. 134, inv. 2, d. 834, f. 91-91 verso.

** Fără familiile de țigani.

*** Împreună cu familiile de țigani.

Datele din Tabelul 7 atestă că în județul Hotin era un singur oraș, centrul regional Hotin, și 4 târguri: Otaci, Briceni, Lipcani și Noua-Suliță. În orașul Hotin erau înregistrate 1482 de familii, ce constituiau 8258 de persoane, inclusiv: 4139 (50,1%) de persoane de sex masculin și 4119 (49,9%) – de sex feminin; în târgul Otaci – 836 de familii și 3892 de persoane, inclusiv: 1975 (50,7%) – de sex masculin și 1917 (49,3%) – de sex feminin; în târgul Briceni – 725 de familii și 4402 de persoane, inclusiv: 2186 (49,7%) – de sex masculin și 2216 (50,3%) – de sex feminin; în târgul Lipcani – 478 de familii și 2485 de persoane, inclusiv: 1272 (51,2%) – de sex masculin și 1213 (48,8%) – de sex feminin și în târgul Noua-Suliță – 226 de familii și 923 de persoane, inclusiv: 482 (52,2%) – de sex masculin și 441 (47,8%) – de sex feminin. Cele relatate *supra* atestă că în orașul regional Hotin și în cele 4 târguri nu era o mare disproporție între cele două sexe, deși prevala numeric populația de sex masculin.

Orașul Hotin și celor 4 târguri le reveneau 14,4% din numărul total al familiilor din județ (fără familiile de țigani) și 11,8% – din numărul total al familiilor din județ (împreună cu familiile de țigani) și, respectiv, 15,6% și 12,8% din numărul total al populației.

Știind numărul total al populației și cel al familiilor din fiecare localitate, putem estima rata medie a membrilor în fiecare familie: orașul Hotin – 5,6 persoane, târgurile Otaci – 4,7 persoane, Briceni – 6,1 persoane, Lipcani – 5,2 persoane și Noua-Suliță – 4,1 persoane, sau, în medie, 5,3 persoane, ceea ce corespunde, în fond, indicatorului demografic recunoscut în literatura istorică. Datele prezentate ne permit să concluzionăm că cu cât starea socială sau categoria etnică deținea un statut mai privilegiat, locuind în orașe și târguri, cu atât indicatorul demografic era mai mare. Un exemplu elocvent în acest sens sunt negustorii (7,1 persoane) și evreii (care, în fond, se ocupau cu meșteșugul, comerțul și cămătăria) pentru majoritatea localităților (Hotin – 6 persoane, Otaci – 5,4 persoane, Briceni – 6,3 persoane, Lipcani – 6,1 persoane și doar pentru târgul Noua-Suliță indicatorul era cel mai mic – 3,7 persoane).

Un interes deosebit prezintă analiza localităților cu cel mai mare număr de gospodării și cu un număr între 1000 și 2000 de locuitori, considerate sate mari (*a se vedea* Tabelul 8).

Tabelul 8

Lista satelor moșierești din județul Hotin, cu un număr între 1000 și 2000 de persoane, conform statisticii din mai 1835*

Nr. d/o	Denumirea localităților	Numărul de gospodării	Numărul de persoane			Indicatorul mediu al populației în fiecare familie
			Sex masculin	Sex feminin	Numărul total	
1	2	3	4	5	6	7
1.	Nădăbăuți	189	517	497	1014	5,4
2.	Secureni	245	663	614	1277	5,2
3.	Rașcov	177	526	483	1009	5,7

1	2	3	4	5	6	7
4.	Romancăuți	223	555	493	1048	4,7
5.	Cumarău	255	686	664	1350	5,3
6.	Marșinița	310	643	611	1254	4,0
7.	Seliște	258	688	630	1318	5,1
8.	Colincăuți	408	945	864	1809	4,4
9.	Rucșinu	224	626	627	1253	5,6
10.	Perebiicăuți	206	535	487	1022	5,0
11.	Grozănița	112	554	538	1092	9,8
12.	Șilăuți	233	582	541	1123	4,8
13.	Rujavnița	201	550	531	1081	5,4
14.	Corjăuți	253	681	633	1314	5,2
15.	Lomacinița	249	748	658	1406	5,6
16.	Larga	336	854	759	1613	4,8
17.	Dinăuți	210	558	487	1045	5,0
18.	Chelmenet	187	563	477	1040	5,6
19.	Tărăsăuți	508	1063	936	1999	3,9
Numărul total		4784	12537	11530	24067	5,0
Numărul total în județ		26151	66869	60524	127373	-
Raportul, în %, față de cel din județ		18,3	18,7	19,1	18,9	-

* ANRM, F. 134, inv. 2, d. 834, f. 91-91 verso, 98-114.

Datele din Tabelul 8 atestă că cele mai mari sate din județ erau Tărăsăuți (1999 de locuitori), Colincăuți (1809), Larga (1613), Lomacinița (1406), Cumarău (1350), Seliște (1318), Corjeuți (1314), Securenii (1277), Marșinița (1254), Rucșinu (1253) și Șilăuți (1123). În celelalte localități numărul locuitorilor puțin depășea cifra de 1000. Acestor 19 localități cu un număr între 1000 și 2000 de locuitori le reveneau 18,3% din numărul total de sate moșierești, 18,7% din numărul persoanelor de sex masculin și 19,1% din numărul persoanelor de sex feminin sau 18,9% din numărul total de persoane.

Este semnificativ faptul că indicatorul mediu al populației în fiecare familie pentru satele moșierești este 5, ce corespunde indicatorului folosit în literatura istorică pentru secolul al XIX-lea, deși în cadrul celor 19 sate acest indicator devia de la cel mai înalt 9,8 (satul Grozănița) la cel mai mic 3,9 (satul Tărăsăuți).

Datele recensământului fiscal din 1835 ne permit să constatăm că cel mai mare sat din județul Hotin era satul Clișcăuți, cu 462 de familii, 2020 de persoane, inclusiv: 1050 de locuitori de sex masculin și 970 – de sex feminin, indicatorul mediu al persoanelor în fiecare familie fiind de doar 4,4 persoane.

Cel mai mare număr de sate din județul Hotin erau satele cu un număr mediu de familii și de locuitori – între 500 și 1000 de locuitori. Datele cu referință la aceste 100 de sate moșierești sunt sistematizate în Tabelul 9.

Tabelul 9

Lista satelor moșierești din județul Hotin, cu un număr între 500 și 1000 de persoane, conform statisticii din mai 1835*

Nr. d/o	Denumirea localităților	Numărul de gospodării	Numărul de persoane			Indicatorul mediu al populației în fiecare familie
			Sex masculin	Sex feminin	Numărul total	
1	2	3	4	5	6	7
1.	Vancicăuți	171	413	400	813	4,8
2.	Brătușeni	215	481	405	886	4,1
3.	Varaticu	119	295	263	558	4,7
4.	Hădărăuți	119	311	285	596	5,0
5.	Cipiliuți	171	439	385	824	4,8
6.	Balasinesti	174	425	324	749	4,3

1	2	3	4	5	6	7
7.	Colicăuți	118	276	256	532	4,6
8.	Ocnița	159	432	359	791	5,0
9.	Criva	100	298	297	595	6,0
10.	Căpeleuca	98	292	242	534	5,4
11.	<i>Câșla lui Sali</i>	129	388	359	747	5,8
12.	Negrinița	116	300	250	550	4,7
13.	Șirăuții de Sus (<i>o parte privată</i>)	123	317	280	597	4,9
14.	Parcova	125	303	306	609	4,9
15.	Vitreanca	148	308	313	621	4,2
16.	Culișeuca	104	258	255	513	4,9
17.	Bălcăuți de Jos	96	234	301	535	5,6
18.	Râspopeni	125	356	302	658	5,3
19.	Nisfoaia	90	270	256	526	5,8
20.	Zaruțani	160	469	441	910	5,7
21.	Niporotova	207	509	489	998	4,8
22.	Bârnova de Sus	151	424	394	818	5,4
23.	Târnova	166	421	354	775	4,7
24.	Moșinețu	113	303	321	624	5,5
25.	Râsteu și Otaci	160	452	411	863	5,4
26.	Rosușeni	116	306	286	592	5,1
27.	Gvozdăuți	160	441	388	829	5,2
28.	Pererâta	121	290	283	573	4,7
29.	Clocușna	171	412	361	773	4,5
30.	<i>Câșla lui Nedjim</i>	130	352	339	691	5,3
31.	Văscăuți	190	511	467	978	5,1
32.	Burlănești	117	290	236	526	4,5
33.	Buzovița	144	380	360	740	5,1
34.	Dolineni	160	432	364	796	5,0
35.	Babin	187	528	464	992	5,3
36.	Crăstinești	106	287	275	562	5,3
37.	Beleuți	107	285	264	549	5,1
38.	Lencăuți	158	396	365	761	4,8
39.	Grimăncăuți	182	449	436	885	4,9
40.	Volcinețu	81	292	249	541	6,7
41.	Săncăuți	132	309	272	581	4,4
42.	Sebrova	105	264	242	506	4,8
43.	Cormanii	110	278	286	564	5,1
44.	Șirăuții de Jos	147	351	310	661	4,5
45.	Coteleu	144	346	326	672	4,7
46.	Trinca (<i>numit și Sveșcăuți</i>)	132	339	290	629	4,8
47.	Stălinești	127	318	261	579	4,6
48.	Ojovu	150	381	370	751	5,0
49.	Nouasulița	185	460	434	894	4,8
50.	Tabani	89	397	271	668	7,5
51.	Enăuți	199	519	463	982	4,9
52.	Răchitna	142	371	359	730	5,1
53.	Plopi	126	286	266	552	4,4
54.	Cupcini	117	299	259	538	4,6
55.	Stângăceni (<i>numit și Druță</i>)	115	272	232	504	4,4
56.	Rângaciu	123	314	259	573	4,7
57.	Bârnova de Jos	150	447	429	876	5,8

1	2	3	4	5	6	7
58.	Bălcăuți de Sus	104	311	254	565	5,4
59.	Edineț	155	374	322	696	4,4
60.	Sărbiceni	180	455	445	900	5,0
61.	Bocicăuți	169	438	423	861	5,1
62.	Coteala	137	376	317	693	5,1
63.	Câșla Jamjiului	129	316	273	589	4,6
64.	Caracușeni	122	402	384	786	6,4
65.	Marcăuți	153	365	333	698	4,6
66.	Pașcăuți	134	303	254	557	4,2
67.	Cotiușeni	211	476	474	950	4,5
68.	Șăbutinița	151	401	365	766	5,1
69.	Terebna	118	287	257	544	4,6
70.	Zabriceni	61	440	125	565	9,3
71.	Prihorodu	111	277	260	537	4,8
72.	Briceni	112	277	250	527	4,7
73.	Unguri	118	270	255	525	4,4
74.	Hlina	150	388	356	744	5,0
75.	Cruhlic	122	345	305	650	5,3
76.	Hrușoveți	194	447	394	841	4,3
77.	Lipnic	157	378	343	721	4,6
78.	Năslavcea	166	464	459	923	5,6
79.	Mihalcău	132	405	364	769	5,8
80.	Ciornoleuca	206	506	450	956	4,6
81.	Hrenăuți de Jos	113	271	237	508	4,5
82.	Malinița	199	504	428	932	4,7
83.	Părcăuți	123	368	341	709	5,8
84.	Drepcăuți	165	413	350	763	4,6
85.	Arionești	160	452	393	845	5,3
86.	Stăuceni	110	313	297	610	5,5
87.	Tătărauca Nouă	120	272	250	522	4,4
88.	Balamuteuca	104	271	252	523	5,0
89.	Văsoca	125	315	263	578	4,6
90.	Gordinești	147	381	310	691	4,7
91.	Varticăuți	84	275	257	532	6,3
92.	Merișăuca	155	342	281	623	4,0
93.	Molodova	154	441	425	866	5,6
94.	Brânzeni	154	347	318	665	4,3
95.	Cerlina Mare	133	307	288	595	4,5
96.	Cipănosu	127	332	297	629	5,0
97.	Corbu	145	385	376	761	5,2
98.	Șirăuți	122	299	289	588	4,8
99.	Codreni	100	250	260	510	5,1
100.	Voloșcovu	98	269	239	508	5,2
Numărul total		13810	36084	32527	68591	5,0
Numărul total în județ		26151	66869	60524	127373	-
Raportul în %, față de cel din județ		52,8	54,0	53,7	53,9	-

* ANRM, F. 134, inv. 2, d. 834, f. 91-91 verso, 98-114.

Datele Tabelului 9 atestă că din cele 100 de localități ce aveau între 500 și 1000 de locuitori, 41 (41%) de localități depășeau cifra de 500 de persoane, 18 (18%) – de 600, 18 (18%) – de 700, 13 (13%) – de 800 și 10 (10%) – de 900 de persoane.

Raportate la numărul total de sate moșierești (familii și persoane), aceste localități constituiau mai mult de jumătate din numărul total de localități: 52,8% din numărul total de familii, 53,9% – din numărul total de persoane, inclusiv 53,7% – persoane de sex masculin și 53,9% – persoane de sex feminin. Însă, dacă sumăm și numărul de familii din satele moșierești ce constituiau un număr de persoane între 1000 și 2000, atunci decalajul acesta va fi și mai mare: 71,1% din numărul total de familii, 72,8% din numărul total de persoane, inclusiv 72,4% – persoane de sex masculin și 73% – persoane de sex feminin. Prin urmare, numărul satelor mici moșierești, conform recensământului fiscal din 1835 (familii și persoane), însuma ceva mai puțin de 30% din numărul total.

Recensământul fiscal din 1835 conține informații prețioase și despre categoriile sociale privilegiate și neprivilegiate (robi) – boiernașii, mazilii, ruptașii, convertiții, străinii, slujitorii bisericești, țiganii – din localitățile județului Hotin, sistematizate în Tabelul 10, precum și numele proprietarilor de moșii.

Tabelul 10

Numărul total de familii de boiernași, mazili, ruptași, convertiți, străini, slujitori bisericești, țigani din localitățile județului Hotin, conform recensământului fiscal din 1 septembrie 1835*

Categoriile sociale	Numărul de familii	Numărul de persoane			Indicatorul mediu al populației în fiecare familie
		Sex masculin	Sex feminin	Numărul total	
Boiernași	26	62	64	126	4,8
Mazili	198	494	436	930	4,9
Ruptași	197	444	350	794	4,0
Străini	20	40	28	68	3,4
Convertiți	1	6	9	15	15,0
Slujitori bisericești	1	4	3	7	7,0
Țigani	1131	2574	2244	4808	4,3
Numărul total	1574	3624	3134	6748	4,3

* ANRM, F. 134, inv. 2, d. 834, f. 91-91 verso, 98-114.

Datele însumate în Tabelul 10 denotă că în județul Hotin erau atestate 26 de familii de boiernași sau 126 de persoane (62 de sex masculin și 64 de sex feminin), 198 de familii de mazili sau 930 de persoane (494 de sex masculin și 436 de sex feminin), 197 de familii de ruptași sau 794 de persoane (444 de sex masculin și 350 de sex feminin), 20 de familii de străini (40 de sex masculin și 28 de sex feminin) și câte o familie de convertiți și de slujitori bisericești. Familiile de boiernași, mazili și ruptași nu depășeau indicatorul mediu de 5 persoane în fiecare familie, constituind pentru boiernași – 4,8 persoane, pentru mazili – 4,9 și pentru ruptași – 4 persoane. O altă trăsătură specifică este faptul că majoritatea familiilor din aceste categorii sociale locuiau pe pământuri moșierești, mănăstirești, răzeșești, ale altor proprietari sau pe pământurile statului. Doar 4 familii de boiernași (30 de persoane, inclusiv 17 – de sex masculin și 13 – de sex feminin) din satul Tătărauca Nouă dețineau proprietăți funciare.

Destul de mare era numărul familiilor de țigani, înregistrate în cele 51 de localități din județul Hotin. Ele constituiau 1131 de familii sau 4808 persoane, inclusiv: 2574 – de sex masculin și 2244 – de sex feminin. De fapt, majoritatea familiilor de țigani erau concentrate în satul Mărcăuți (438 de familii sau 1933 de persoane, inclusiv: 1044 – de sex masculin și 889 – de sex feminin) și în târgul Otaci (325 de familii sau 1471 de persoane, inclusiv: 794 – de sex masculin și 677 – de sex feminin), ce aparțineau fraților Gheorghe și Alexandru Matei Cantacuzino; acest grup de persoane constituia 67,5% din numărul total al familiilor de țigani și 70,8% din numărul total de țigani din județul Hotin. 68 de familii sau 281 de persoane (inclusiv: 146 – de sex masculin și 135 – de sex feminin) din târgul Noua Sulița aparțineau moșierului, funcționarului de clasa a V-a Ioan Mihail Sturdza. Acestor trei familii de nobili le aparțineau 73,5% din familiile de țigani sau 76,6% din numărul total de țigani din județul Hotin.

Un interes deosebit pentru cercetarea noastră prezintă *statistica din 1836*. Prin dispoziția din 12 februarie 1836, ministrul de Interne, secretarul de stat D.Bludov, cere să fie colectate informații statistice veridice și detaliate privind toate localitățile, expuse în ordine alfabetică, în afară de orașe, cu indicarea numărului de curți, biserici și persoane de sex masculin și de sex feminin. Listele urmau să fie perfectate în 3 exemplare:

una – pusă la dispoziția ministrului de Interne, alta – prezentată în Comitetul Statistic Gubernial (în cazul Basarabiei – Regional) și a treia – la dispoziția judecătorilor județene [43].

La 12 mai 1836, șeful sectorului Hotin (ispravnicul), maiorul Motâliov, raportează că a primit la 13 aprilie 1836 dispoziția ministrului de Interne și pune la dispoziția guvernatorului civil și militar al Basarabiei, general-maiorului P.I. Fiodorov, noua statistică. Spre deosebire de celelalte statistici, aceasta este mai completă – includea informații despre toate localitățile din județ: târguri, sate și cășle, cu indicarea numărului de biserici, de gospodării, de persoane de sex masculin și de sex feminin și a distanței (în verste) între fiecare localitate și centrul județean Hotin [44].

De fapt, maiorul Motâliov a prezentat trei liste perfectate în limba rusă, în ordine alfabetică: *prima* – despre toate localitățile din județ (târguri, sate și cășle), cu indicarea numărului de biserici, de gospodării, de persoane de sex masculin și de sex feminin și a distanței (în verste) de la aceste localități până la centrul județean Hotin; *a doua* – despre localitățile județului Hotin transferate în județul Soroca și *a treia* – a localităților județului Hotin transferate în județul Iași (ultimele două liste lipsesc în dosar).

Datele statistice despre localitățile din județul Hotin cu un număr între 10 și 50 de gospodării, în care n-au fost înregistrate lăcașe de cult, sunt sistematizate în Tabelul 11.

Tabelul 11

Lista localităților din județul Hotin, cu un număr între 10 și 50 de gospodării, conform statisticii din mai 1836*

Nr. d/o	Denumirea localităților	Numărul de biserici	Numărul de gospodării	Numărul de persoane			Indicatorul mediu al populației în fiecare familie
				Sex masculin	Sex feminin	Numărul total	
1.	Anadolu	-	37	87	87	174	4,7
2.	Arestovca	-	34	110	98	208	6,1
3.	Belousovca	-	37	87	89	176	4,8
4.	Bârlădeni	-	50	124	120	244	4,9
5.	Bogdănești	-	25	60	52	112	4,5
6.	Buzdujeni	-	18	61	47	108	6,0
7.	Conac (<i>de stat</i>)	-	36	90	80	170	4,7
8.	Dărăbani	-	41	104	96	200	4,9
9.	Dânjeni de Sus	-	18	28	22	50	2,8
10.	Grinăuții de Sus	-	44	123	118	241	5,5
11.	Halahoreni	-	25	63	55	118	4,7
12.	Hâjdeu (<i>de stat</i>)	-	45	155	143	298	6,6
13.	Hrămești	-	10	26	29	55	5,5
14.	Lucăceni	-	18	40	36	76	4,2
15.	Medveja (<i>de stat</i>)	-	33	107	86	193	5,8
16.	Năslavcea (<i>colonie</i>)	-	18	48	45	93	5,2
17.	Onutu	-	37	113	109	222	6,0
18.	Paustova	-	39	104	97	201	5,2
19.	Rohutinu	-	23	64	65	129	5,6
20.	Slobozia Șirăuți	-	33	110	83	193	5,8
21.	Trestieni	-	30	90	64	154	4,6
22.	Vorniceni	-	23	59	52	111	4,8
23.	Zalucea	-	39	123	126	249	6,4
24.	Câșla lui Zelena	-	44	116	97	213	4,8
Numărul total		-	757	2092	1896	3988	5,3
Numărul total în județ		152	20653	64487	56901	121388	5,9
Raportul, în %, față de cel din județ		0,0	3,7	3,2	3,3	3,3	-

* ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2326, f. 16, 18-37.

Datele sistematizate în Tabelul 11 atestă că din cele 178 de localități înregistrate în 1836 în județul Hotin, sate care aveau între 10 și 50 de gospodării și în care nu erau lăcașe de cult erau doar 24, ceea ce constituia doar 13,5% din numărul lor total. Cel mai mic sat din județ era Hrămești, ce dispunea de doar 10 gospodării (55 de persoane, inclusiv: 26 – de sex masculin și 29 – de sex feminin), urmau Dânjeni de Sus, cu 18 gospodării (50 de persoane, inclusiv: 28 – de sex masculin și 22 – de sex feminin), Lucăceni și colonia Năslavcea, cu câte 18 gospodării (93 de persoane, inclusiv: 48 – de sex masculin și 45 – de sex feminin) și Buzdujeni, cu 18 gospodării (108 persoane, inclusiv: 61 – de sex masculin și 47 – de sex feminin). Satul Dânjeni de Sus avea doar 18 gospodării, dar și cel mai mic număr al populației, fiind cel mai mic după ponderea populației din județ, având și cel mai mic indicator mediu al populației (2,8) față de cel recunoscut oficial pentru această perioadă – 5 persoane pentru fiecare familie. Depășeau acest indice de 5 persoane pentru fiecare familie doar câteva sate: colonia Năslavcea (5,2), satele Paustova (5,2), Hrămești (5,5), Grinăuții de Sus (5,5), Rohutinu (5,6), Medveja (*de stat*) (5,8), Slobozia Șirăuți (5,8), Buzdujeni (6), Onutu (6), Arestovca (6,1), Zaluceia (6,4) și Hâjdeu (*de stat*) (6,6). Indicatorul mediu al numărului de persoane pentru fiecare familie din cadrul satelor ce aveau între 10 și 50 de gospodării constituia 5,3, față de cel recunoscut oficial pentru această perioadă (5 persoane pentru fiecare familie) și față de cel pentru întregul județ (5,9).

O trăsătură specifică a acestor sate este faptul că ele nu dispuneau de lăcașe de cult. De regulă, în literatura rusă din secolul al XIX-lea aceste localități erau numite sâtișoare sau cătune [45]. Datele Tabelului 11 mai atestă că acestor 24 de localități le reveneau 3,7% (757) din numărul total de gospodării, 3,3% (3988) din numărul total al populației, inclusiv: 2092 (3,2%) de persoane de sex masculin și 1896 (3,3%) de persoane de sex feminin.

Pentru a face o comparație între localitățile mici, cu un număr între 10 și 50 de gospodării, specificate *supra*, și cele mai mari, cu un număr între 200 și 300 de gospodării, să analizăm aceste date sistematizate în Tabelul 12.

Tabelul 12

Lista localităților din județul Hotin, cu un număr între 200 și 300 de gospodării, conform statisticii din mai 1836*

Nr. d/o	Denumirea localităților	Numărul de biserici	Numărul de gospodării	Numărul de persoane			Indicatorul mediu al populației în fiecare familie
				Sex masculin	Sex feminin	Numărul total	
1.	Cobâlceni	1	220	644	573	1217	5,5
2.	Corjăuți	1	205	683	653	1336	6,5
3.	Cotiujeni	1	202	476	474	950	4,7
4.	Cumarău	1	258	691	662	1353	5,2
5.	Grozănița	1	205	583	568	1151	5,6
6.	Lomacinița	1	250	751	660	1411	5,6
7.	Mașinița	1	293	643	611	1254	5,5
8.	Rucșinu	1	229	626	627	1253	5,5
9.	Săcureni	1	247	666	619	1285	5,2
10.	Seliște	1	215	676	624	1300	6,0
11.	Șilăuți	1	208	610	567	1177	5,7
Numărul total		11	2532	7049	6638	13687	5,7
Numărul total în județ		152	20653	64487	56901	121388	5,9
Raportul, în %, față de cel în județ		7,2	12,3	10,9	11,7	11,3	-

* ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2326, f. 16, 18-37.

Datele incluse în Tabelul 12 atestă că din cele 178 de localități înregistrate în 1836 în județul Hotin doar 11 sate dispuneau de un număr între 200 și 300 de gospodării, ceea ce constituia doar 6,2% din numărul total de localități. Cele mai mici sate de acest gen din județ, ce depășeau cu puțin cifra de 200 de gospodării, era: Cotiujeni, ce dispunea de 202 gospodării (950 de persoane, inclusiv: 476 – de sex masculin și 474 – de sex feminin), urmat de Grozănița, cu 205 gospodării (1151 de persoane, inclusiv: 583 – de sex masculin și 568 –

de sex feminin), Corjăuți, tot cu 205 gospodării (1336 de persoane, inclusiv: 683 – de sex masculin și 653 – de sex feminin) și Șilăuți, cu 208 gospodării (1177 de persoane, inclusiv: 610 – de sex masculin și 567 – de sex feminin). Doar satul Mașinița se apropia de cifra de 300 de gospodării, având 293 de gospodării (1254 de persoane, inclusiv: 643 – de sex masculin și 611 – de sex feminin), deși nu prezenta cel mai mare indicator al numărului de persoane pentru fiecare familie.

Cel mai mic indicator al numărului populației, față de cel recunoscut oficial pentru această perioadă (5 persoane pentru fiecare familie), este atestat în satul Cotiujeni (4,7). Celelalte 10 sate depășeau puțin acest indicator, unele atingând cifra de 6 membri și mai mult în fiecare familie: Seliște (6) și Corjăuți (6,5).

Este semnificativ faptul că acestor 11 localități le revenea 7,2% (11) din numărul total de biserici, 12,3% (2532) din numărul total de gospodării, 11,3% (13687) din numărul total al populației, inclusiv: 7049 (10,9%) de persoane de sex masculin și 6638 (11,7%) – de sex feminin.

Prezintă interes localitățile cu cel mai mare număr de gospodării și locuitori, sistematizate în Tabelul 13.

Tabelul 13

**Lista localităților din județul Hotin, cu un număr mai mare de 300 de gospodării,
conform statisticii din mai 1836***

Nr. d/o	Denumirea localităților	Numărul de biserici	Numărul de gospodării	Numărul de persoane			Indicatorul mediu al populației în fiecare familie
				Sex masculin	Sex feminin	Numărul total	
1.	Colincăuți	1	353	1006	904	1910	5,4
2.	Clișcăuți	1	462	1050	970	2020	4,4
3.	Larga	1	316	854	757	1611	5,1
Numărul total		3	1131	2910	2631	5541	4,9
Numărul total în județ		152	20653	64487	56901	121388	5,9
Raportul, în %, față de cel din județ		2,0	5,5	4,5	4,6	4,6	-

* ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2326, f. 16, 18-37.

Datele sistematizate în Tabelul 13 atestă că din cele 178 de localități înregistrate în 1836 în județul Hotin doar 5 localități dispuneau de un număr între 300 și 500 de gospodării, ceea ce constituia doar 2,8% din numărul total de localități. Dintre localitățile rurale, satele cu cel mai mare număr de locuitori erau Larga, ce dispunea de 316 gospodării (1611 persoane, inclusiv: 854 – de sex masculin și 757 – de sex feminin), Colincăuți, cu 353 de gospodării (1910 persoane, inclusiv: 1006 – de sex masculin și 904 – de sex feminin), și Clișcăuți, cu cel mai mare număr de gospodării – 462 (2020 de persoane, inclusiv: 1050 – de sex masculin și 970 – de sex feminin), urmate de târgul Briceni, cu 437 de gospodării (4527 de persoane, inclusiv: 2300 – de sex masculin și 2227 – de sex feminin) și de orașul Hotin, cu 731 de gospodării (7449 de persoane, inclusiv: 4879 – de sex masculin și 1570 – de sex feminin).

Cel mai mic indicator al numărului populației, față de cel recunoscut oficial pentru această perioadă – 5 persoane pentru fiecare familie, îl avea satul Clișcăuți – 4,4, deși avea cel mai mare număr de gospodării și de locuitori. Celelalte două localități depășeau puțin acest indicator: satul Larga – 5,1 persoane per familie și Colincăuți – 5,4 persoane per familie.

De remarcat că acestor 3 localități le reveneau 2% (3) din numărul total de biserici, 5,5% (1131) din numărul total de gospodării, 4,6% (5541) din numărul total al populației, inclusiv: 2910 (4,5%) persoane de sex masculin și 2631 (4,6%) – de sex feminin. Și ceea ce este cel mai important: indicatorul mediu al populației pentru aceste 3 localități, față de cel recunoscut oficial pentru această perioadă (5 persoane pentru fiecare familie), constituia 4,9 persoane.

Anumite particularități în evoluția numărului gospodăriilor, a numărului populației și a indicatorului mediu al populației pentru fiecare familie denotă cele 3 târguri și orașul regional Hotin (*a se vedea* Tabelul 14).

Tabelul 14

Lista târgurilor și orașelor din județul Hotin, conform statisticii din mai 1836*

Nr. d/o	Denumirea localităților	Numărul de biserici	Numărul de gospodării	Numărul de persoane			Indicatorul mediu al populației în fiecare familie
				Sex masculin	Sex feminin	Numărul total	
1.	Orașul Hotin	3	731	4879	2570	7449	10,2
2.	Târgul Briceni	2	437	2300	2227	4527	10,4
3.	Târgul Lipcani	5	287	1284	1226	2510	8,7
4.	Târgul Noua Sulița	1	196	473	441	914	4,7
Numărul total		11	1651	8936	6464	15400	9,3
Numărul total în județ		152	20653	64487	56901	121388	5,9
Raportul, în %, față de cel din județ		7,2	8,0	13,9	11,4	12,7	-

* ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2326, f. 16, 18-37.

Datele sistematizate în tabelul de mai sus atestă că târgurile din județul Hotin erau diferite după mărime, numărul de gospodării, numărul de locuitori și indicatorul mediu al populației pentru fiecare familie. Cel mai mic târg, în această privință, era târgul Noua Sulița, care avea o singură biserică, 196 de gospodării, 914 locuitori, inclusiv: 473 (51,8%) – de sex masculin și 441 (48,2%) – de sex feminin, și un indicator de 4,7 de persoane pentru fiecare familie. Târgul cu cel mai mare număr de locuitori era Briceni, care avea 2 biserici, 437 de gospodării, 4527 de persoane, inclusiv: 2300 (50,8%) – de sex masculin și 2227 (49,2%) – de sex feminin, urmat de târgul Lipcani – cu 5 biserici, 287 de gospodării, 2510 persoane, inclusiv: 1284 (51,2%) – de sex masculin și 1226 (48,8%) – de sex feminin.

Se evidențiază, în această privință, orașul județean Hotin, unul dintre cele mai vechi orașe din nordul Moldovei, ce dispunea de 3 biserici, 731 de gospodării, 7449 de locuitori, inclusiv: 4879 (65,5%) – de sex masculin și 2570 (34,5%) – de sex feminin.

Este semnificativ faptul că târgurile Briceni și Lipcani și orașul județean Hotin aveau un indicator mare al numărului de populație, față de cel recunoscut oficial pentru această perioadă: Lipcani – 8,7, Briceni – 10,4 și Hotin – 10,2, determinat de prezența în aceste localități a evreilor, a căror comunitate prezenta o rată înaltă a natalității.

Datele din Tabelul 14 atestă că acestor trei târguri, Briceni, Lipcani și Noua Sulița, și orașului județean Hotin le reveneau 7,2% (11) din numărul total de biserici, 8% (1651) din numărul total de gospodării, 12,7% (15400) din numărul total al populației, inclusiv: 8936 (13,9%) de persoane de sex masculin și 6464 (11,4%) – de sex feminin, având un indicator mediu al populației de 9,3 persoane în fiecare familie, înregistrat în județ.

Pentru a ne imagina starea demografică a localităților din județul Hotin, să analizăm care era ponderea localităților în funcție de numărul de gospodării, de numărul populației și de indicatorul mediu al populației în fiecare familie, conform statisticii din mai 1836 (Tabelul 15).

Tabelul 15

Ponderea localităților din județul Hotin în funcție de numărul de gospodării și al populației, conform statisticii din mai 1836*

Numărul de gospodării	Numărul total de localități	Raportul, în %	Numărul de biserici	Raportul, în %	Numărul de gospodării	Raportul, în %	Numărul de persoane				Indicatorul mediu al populației în fiecare familie
							Sex masculin	Sex feminin	Numărul total	Raportul, în %	
10-50	24	13,5	-	-	757	3,7	2092	1896	3988	3,3	5,3
50-200	136	76,4	127	83,6	14582	70,6	43500	39272	82772	68,2	5,7
200-300	11	6,2	11	7,2	2532	12,2	7049	6638	13687	11,3	5,4
300-500	3	1,7	3	2,0	1131	5,5	2910	2631	5541	4,5	4,9
287-731**	4	2,8	11	5,2	1651	8,0	8936	6464	15400	12,7	9,3
Numărul total	178	100,0	152	100,0	20653	100,0	64487	56901	121388	100,0	5,9

* ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2326, f. 16, 18-37.

** Orașul Hotin și cele 3 târguri.

Datele Tabelului 15 atestă că din numărul total de 178 de localități, înregistrate în județul Hotin de statistica din 1836, 24 (13,5%) de localități aveau între 10 și 50 de gospodării, 136 (76,4%) – între 50 și 200 de gospodării, 11 (6,2%) – între 200 și 300 de gospodării, 3 (1,7%) – între 300 și 500 de gospodării și 4 (2,8%) (3 târguri și 1 oraș) – între 287 și 731 de gospodării.

În ce privește numărul de biserici: localitățile care aveau între 10 și 50 de gospodării și care, de fapt, erau localități mici, numite sățișoare și cătune, nu dispuneau de lăcașe de cult, localităților ce aveau între 50 și 200 de gospodării le reveneau 127 (83,6%) de biserici, între 200 și 300 de gospodării – 11 (7,2%) biserici, între 300 și 500 de gospodării – 3 (2%) biserici, iar târgurilor și orașului Hotin, care aveau între 287 și 731 de gospodării, le reveneau 11 (5,2%) biserici.

După numărul de gospodării și al populației, tabloul general era următorul: cele 24 de localități cu 10-50 de gospodării fiecare întruneau 757 (3,7%) de gospodării, 136 de localități cu 50-200 de gospodării fiecare întruneau 14582 (70,6%) de gospodării, 11 localități cu 200-300 de gospodării fiecare întruneau 2532 (12,2%) de gospodării, 3 localități cu 300-500 de gospodării fiecare întruneau 1131 (5,5%) de gospodării, iar cele 3 târguri și orașul Hotin întruneau 1651 (8%) de gospodării.

După numărul de familii: în cele 24 de localități cu 10-50 de gospodării erau înregistrate 3988 (3,3%) de familii, în 136 de localități cu 50-200 de gospodării – 82772 (68,2%) de familii, în 11 localități cu 200-300 de gospodării – 13687 (11,3%) de familii, în 3 localități cu 300-500 de gospodării – 8841 (4,5%) de familii și în cele 3 târguri și orașul Hotin – 15400 (12,7%) de familii.

Și mai semnificativ este tabloul general al localităților în funcție de numărul de gospodării raportat la numărul total al populației: localitățile cu 10-50 de gospodării, care alcătuiau 13,5% din numărul total al localităților, întruneau doar 3,3% din numărul total al populației; localitățile cu 50-200 de gospodării, care constituiau 76,4% din numărul total al localităților, întruneau 68,2% din numărul total al populației; localitățile cu 200-300 de gospodării, care constituiau 5,2% din numărul total al localităților, întruneau 11,3% din numărul total al populației; localitățile cu 300-500 de gospodării, care constituiau 1,7% din numărul total al localităților, întruneau 4,5% din numărul total al populației, iar cele 3 târguri și orașul Hotin, care constituiau doar 2,8% din numărul total al localităților, întruneau 12,7% din numărul total al populației. Astfel, datele Tabelului 15 demonstrează cu lux de amănunte că cu cât mai mari erau localitățile și cu cât situația economică în ele era mai bună, ponderea populației, raportată la numărul total de gospodării, era mai mare.

Cele relatate *supra* ne permit să concluzionăm că statistica din anii '30 ai secolului al XIX-lea, perfectată, la cererea administrației regionale sau imperiale, de către administrația locală sau județeană, prezintă o sursă importantă în studierea dinamicii și compoziției populației din Basarabia sub regim de dominație țaristă.

Referințe:

1. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), F. 2, inv. 1, d. 1197, f. 5-5 verso.
2. Ibidem, 5 verso.
3. НАККО, А. *Бессарабская область в историческом, экономическом и статистическом отношении* (manuscris), Кишинев, 1879, c. 147 verso.
4. Ibidem, p. 156 verso.
5. Ibidem, p. 148-148 verso.
6. ЖУКОВ, В.И. *Города Бессарабии 1812-1861 годов. Очерки социально-экономического развития*. Кишинев, 1964, c.71.
7. Ibidem, p.71-72.
8. ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2109, f. 230, 237-238.
9. ANRM, F. 6, inv. 2, d. 990, f. 86.
10. ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2109, f. 240 verso.
11. Despre activitatea negustorilor străini și a celor din alte gubernii ale Rusiei în 1835 în orașul regional Chișinău *a se vedea* mai detaliat: ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2109, f. 255-260 verso.
12. În 1833, în Basarabia a bătuit seceta (ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2136, f. 5).
13. ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2136, f. 1-2.
14. Ibidem, f. 2 verso-3.
15. ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2138, f. 2 verso, 61.
16. Compartimentarea populației este făcută nu după criteriul capitalului comercial declarat, conform structurii de gildă, dar după principiul general demografic – numărul total al populației, compartimentat pe sexe.
17. ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2330, f. 51-51 verso.

18. Ibidem, f. 49
19. Ibidem, f. 55 verso.
20. Ibidem, f. 55 verso-56.
21. Ibidem, f. 56 verso.
22. ANRM, F. 5, inv. 2, d. 398, p. I-III, f. 1 verso-522.
23. ANRM, F. 2, inv. 2, d. 4, f. 23; F. 5, inv. 2, d. 315, f. 1.
24. Se indică rangul boieresc și țara de origine conform sursei de arhivă.
25. ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1728, f. 13-28.
26. ANRM, F. 134, inv. 2, d. 834, f. 137, 139, 140, 141, 142, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158.
27. Полное собрание законов Российской империи (ПСЗРИ). Собр. II, т. XXIII, 1848, отд. первое, № 22456, СПб., 1849, с.484-485.
28. ПСЗРИ. Собр. II, т. IX, отд. первое, 1834, № 6739, СПб., 1835, с.75-81.
29. ПСЗРИ. Собр. II, т. IX, отд. первое, 1834, № 6739, СПб., 1835, с.75-76.
30. Ibidem, p.80-81.
31. ПСЗРИ. Собр. II, т. X, 1835, отд. второе, № 8566, СПб., 1836, с.1092-1093.
32. Ibidem, p.1092. În Basarabia, de privilegii au beneficiat în general toate orașele în baza Regulamentului ghildelor din 26 septembrie 1830, în mod special orașele-port Ismail și Reni și orașul regional Chișinău (AISR, F. 571, inv. 5, d. 769, f. 93-93 verso).
33. ПСЗРИ. Собр. II, т. X, отд. второе, 1835, № 8566, СПб., 1836, с.1093.
34. ANRM, F. 6, inv. 2, d. 736, f. 764-767.
35. ANRM, F 2, inv. 1, d. 2138, f. 2 verso-3, 7-7 verso, 11-11 verso, 16, 19-20, 26 verso-27, 30 verso-31, 37 verso-38 verso, 43 verso, 47 verso-48, 52 verso-53, 59-59 verso, 63 verso, 69-69 verso, 78 verso-79, 83 verso-84, 90-90 verso, 93 verso-94, 98 verso-99
36. Ibidem.
37. ANRM, F 2, inv. 1, d. 2138, f. 4-4 verso.
38. Ibidem, f. 2 verso, 59 verso.
39. Ibidem, f. 3-5.
40. Ibidem, f. 59.
41. Ibidem, f. 60-60 verso.
42. Ibidem, f. 61.
43. ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2326, f. 2.
44. Ibidem, f. 16.
45. *Энциклопедический словарь*. Издатели Ф.А. Брокгауз, И.А. Ефрон. СПб., 1893, Т. X, с.492.

Prezentat la 19.12.2017